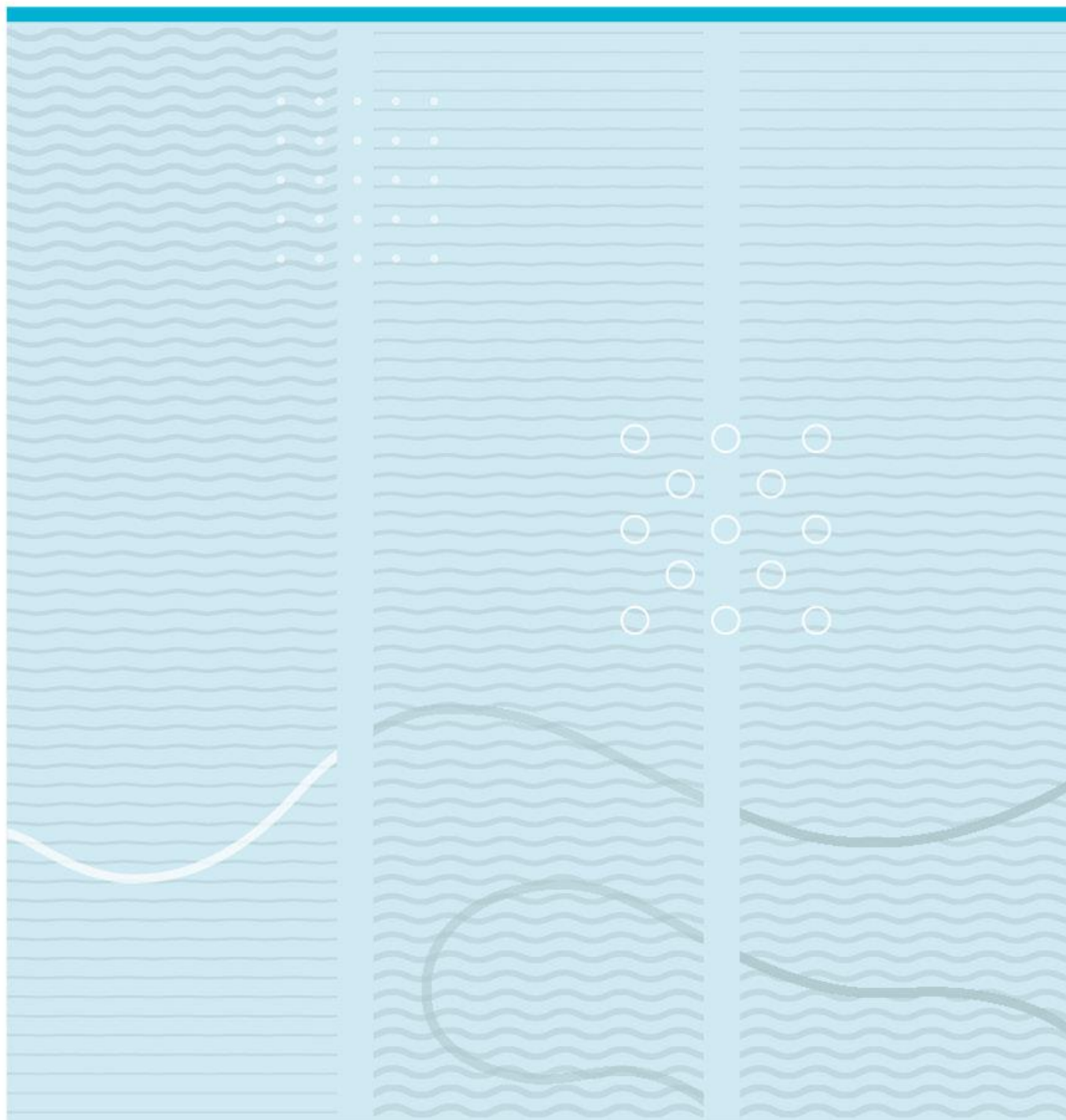

Judith Helene Andreassen

Film i samfunnsfagundervisning

Kan «*Jojo Rabbit*» være med å fremme historiebevissthet og historisk empati hos elevene?

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2022 Judith Helene Andreassen

Denne avhandlingen representerer 45 studiepoeng

Sammendrag

Denne oppgaven har belyst og besvart problemstillingen: «Kan bruk av «Jojo Rabbit» (2019) i samfunnsfagundervisning fremme historiebevissthet og historie empati?». Sammen med denne problemstillingen, og to forskningsspørsmål, har oppgaven sett på hvordan filmen «Jojo Rabbit» kan brukes i samfunnsfagundervisningen for å fremme historiebevissthet og historisk empati hos elevene.

Oppgaven har basert seg på teori om historisk empati, historiebevissthet, perspektivmangfold og fagdidaktisk litteratur om bruk av film i undervisningen. Blant annet er teori fra Alan S. Marcus bruk for å belyse historisk empati og Robert A. Rosenstone for å belyse forholdet film og historie har. Teori om historiebevissthet, historisk empati og perspektivmangfold har også vært veldig sentrale for denne oppgaven. Oppgaven tar også i bruk teori om didaktikk for å belyse hvordan film kan brukes i undervisningen og utfordringer dette kan bringe.

Metoden som har blitt brukt er en filmanalyse. I filmanalysen har fokuset ligget mest på karakterene og deres betydning for filmen, samt hvordan de påvikes av hverandre. Empirien som ble funnet i denne delen av oppgaven, sammen med teori, ble brukt til å utforme et undervisningsopplegg som foreslår rollespill som en av aktivitetene for å fremme historiebevissthet og historisk empati.

Resultatet av filmanalysen blir et undervisningsopplegget som består av forarbeid, filmvisning, rollespill og et etterarbeid. Alle delene av undervisningsopplegget er rettet mot filmen på et vis og legger opp til at elevene skal trene seg i å styrke ferdighetene historiebevissthet og historisk empati.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Innholdsfortegnelse.....	3
Forord.....	6
1 Innledning	7
1.1 Bakgrunn for oppgaven	7
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	7
1.3 Tidligere masteroppgaver	8
1.4 Oppgavens oppbygging	9
2 Teoretisk grunnlag	10
2.1 Overordnet del i LK20.....	10
2.2 Samfunnsfag: fagrelevans og sentrale verdier	10
2.3 Historiebevissthet og historisk empati	11
2.4 Ubehagets pedagogikk	13
2.5 Kildekritikk	13
2.6 Film og historie	14
2.7 Film i undervining	17
2.8 Perspektivmangfold og filmundervining	19
2.9 Totalitære regimer	20
2.9.1 Nazi- regimet	21
3 Metode.....	23
3.1 Valg av metode	23
3.2 Kvalitativ metode	23
3.3 Hermeneutikk	24
3.4 Filmanalyse som metode for historiske filmer	25
3.5 Valg av film og analysepunkter	26
3.6 Fremgangsmåte for filmanalyse	27
3.7 Fremgangsmåte for undervisningsopplegg	28
3.8 Forskningsetikk	29
4 Filmanalyse av "Jojo Rabbit"	30
4.1 Bakgrunn for filmanalyse	31
4.2 Handlingsreferat	31

4.3	Fortellerstemmene	32
4.4	Karakterenes betydning	34
4.4.1	Jojo	34
4.4.2	Elsa	35
4.4.3	Rosie	36
4.4.4	Adolf Hitler	37
4.4.5	Kaptein Klenzendorf	38
4.4.6	Yorki	39
4.5	Miljøskildring	40
4.5.1	Farger	40
4.5.2	Kostymer	41
4.6	Tema og budskap	42
4.7	Kritikk av filmen	43
4.8	Historiebevissthet og historisk empati i filmen	45
4.9	Avslutning	46
5	"Jojo Rabbit " i undervisning	47
5.1	"Jojo Rabbit": kjernelementer og kompetansemål	48
5.2	"Jojo Rabbit" i undervisning: forutsetninger	50
5.2.1	Tid og deltagelse	50
5.2.2	Tematikk og modenhet	51
5.3	Undervisningsopplegget	52
5.3.1	Rammer for underviningen	53
5.3.2	Underviningsopplegget- trinn for trinn	54
a)	Forarbeid- 1 time	54
b)	Filmvisning- 2,5 timer	55
b.1)	Anternative oppgaver	59
c)	Etterarbeid- 2 timer	60
d)	Avslutning- 30 minutter	61
5.4	Til ettertanke	62
6	Konklusjon.....	64
6.1	Hovedfunn	64
6.2	Konklusjon	66

Litteraturliste.....	67
Filmoversikt	70

Forord

Da jeg begynte å skrive på denne masteroppgaven høsten 2021 var jeg litt skremt. Skremt fordi jeg aldri har skrevet en oppgave på denne størrelsen før. Skremt fordi det virket litt uoverkommelig da vi begynte arbeidet. Men etter som ukene og månedene gikk kan jeg konkludere med at dette er noe av det morsomste jeg har gjort innenfor utdanningen min. Til tider har det vært frustrerende og jeg har trent perioder der jeg ikke har sett på noe som har hatt med denne oppgaven å gjøre, men jeg har virkelig syntes at disse to semestrene har vært morsomme og mindre stressende enn jeg hadde originalt sett for meg.

Mye av takken for dette skal mine to fantastiske veiledere Kerstin Bornholdt og Hege Roll-Hansen ha. Med gode, grundige og hjelpsomme tilbakemeldinger hele veien, og med innholdsrike og nyttige veiledningsmøter, har denne oppgaven blitt til noe jeg er veldig stolt av og som jeg ønsker å prøve ut når jobblivet begynner. Jeg vil også takke min medstudent Jonas Nerland for mange fine innspill og samtaler rundt begge våre oppgaver. Det har hjulpet meg masse gjennom disse månedene. Jeg ønsker han masse lykke til videre.

Jeg vil også takke Sara Andrea Janic og Tina-Maria Krantz Andersen, som både venner og medstudenter. Dere er gode som gull!

Til slutt vil jeg takke familien min for all støtten de har gitt meg under hele utdanningen. Mamma, pappa, brødrene mine og de to firbeinte skapningene. Dere er den beste familien jeg kunne tenke meg.

Sande, 30. mai 2022

Judith Helene Andreassen

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Film i skolen har alltid vært for meg et medium som har blitt brukt når det har vært mye for læreren å gjøre, når det går mot ferie og tiden må fylles opp eller som et halvhjerta forsøk på å bruke andre metoder for å undervise. Så når TV-en ble trillet inn eller datamaskinen ble koblet på tavla, har jeg alltid assosiert dette med «fritime». Det var ikke før jeg tok faget *Historie på film* på Universitetet i Oslo, at jeg virkelig fikk øynene opp for hvor mye film faktisk kan være med på å lære oss. Og for ei som egentlig ikke hadde stor interesse for film, annet enn å nyte dem for det de er, hadde dette faget større innflytelse på meg enn jeg først trodde. For når tiden for å velge tematikk for denne masteroppgaven kom, var det å skrive om film i undervisning det første jeg tenkte på. Etter dette landet fort på andre verdenskrig som perioden jeg hadde lyst til at filmen skulle belyse.

Som ei som er glad i historie har andre verdenskrig alltid vært en periode av historie som har skapt stor interesse. Så når jeg skulle velge en periode å fokusere på, ble dette et naturlig valg for meg. Jeg begynte i løpet av høsten 2021 å lage en liste over filmer med andre verdenskrig i sentrum av sin fortelling, hvor flere av filmene var vanlige gjengangere i klasserommet. Det gikk fort opp for meg at mange av disse filmene er relativt eldre filmer, for meg, og de er stort sett triste. Som gir mening med tanke på at andre verdenskrig ikke er et særlig lystig tema. Jeg hadde imidlertid lyst til å velge en film som var litt annerledes i sin tilnærming. På listen min hadde jeg skrevet opp komedie-drama filmen «*Jojo Rabbit*» (2019), en film jeg lenge hadde hatt planer om å se. Lenge har jeg nok hatt denne ideen om at en film som skal brukes i skolen skal være av det mer seriøse slaget og tenkte derfor at denne filmen ikke ville passe til det jeg var ute etter. På dette tidspunktet i utviklingen av denne oppgaven valgte jeg derfor nesten å gå den veien som jeg ikke hadde lyst til å gå; «de samme gamle filmene». Men etter å ha sett filmen følte jeg at det ikke var noe alternativ til min oppgave enn å inkludere den i denne oppgaven. Selv med sine tristere perioder, var filmen fylt med så mye humor og hjerte som jeg aldri har sett en film om andre verdenskrig før.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

På bagrunn av beskrivelsen over og et ønske om å lage et undervisningsopplegg som fokuserte på hvordan filmen kan fremme historiebevissthet og historisk empai, valgte jeg å utarbeide følgende overordnede problemstilling for denne oppgaven:

«Kan bruk av «*Jojo Rabbit*» (2019) i samfunnsfagundervisning fremme historiebevissthet og historie empati?».

Som tidligere beskrevet følte jeg filmen hadde mye hjerte, og den gjør godt forsøk, i mine øyne, å fremme hvordan tiden du lever i kan påvirke deg og dine valg. Filmen gjør det et poeng å sette ulike karakteres følelser og tanker om det som skjer rundt dem i sentrum av fortellingen, som gjør det umulig å utforske hvordan filmen kan brukes for å fremme historiebevissthet og historisk empati hos elevene. Med utgangspunktet i denne problemsillingen dannet dette grunnlaget for å bruke filmanalyse som min hovedmetode for å komme frem til et svar.

For å hjelpe å svare på denne problemstillingen, ble det også utarebidet to forsknings spørsmål:

- 1) Hvordan kan «*Jojo Rabbit*» (2019) brukes i undervisning og hvilke utfordringer ser jeg?
- 2) Hva kan rollespill tilføre undervisning om «*Jojo Rabbit*» (2019)?

Det første forsknings spørsmålet har som hensikt å hjelpe å svare på en mulig måte filmen kan brukes i undervining. Gjennom redgjøring for teori og empiri var det også viktig at oppgaven tok høyde for å gjøre rede for utfordringer med å bruke «*Jojo Rabbit*» i undervisning. Ettersom undervisningsopplegget tar i bruk rollespill som en aktivitet, ville jeg også presisere hva rollespill kan tilføye undervisningen.

1.3 Tidligere masteroppgaver

I startfasen av denne oppgaven orienterte jeg meg om tidligere masteroppgaver som hadde blitt skrevet om lignende tematikk. Av de oppgavene jeg undersøkte, var kun en av oppgavene skrevet i forbindelse med grunnskolelærerutdanning 5.-10. trinn, de andre var i forbindelse med ulike lektor studier eller master i historiedidaktikk. Oppgavene hadde ulik tilnærming og resultat. De fleste testet ut bruken av film i undervisning selv eller gjorde undersøkelser om lærere og elevers tanker om bruk av film i klasserommet. Men det var også en av oppgavene som analyserte to filmer, men i mindre detalj enn hva denne oppgaven vil gjøre. Jeg vil derfor kort presentere en av masteroppgavene.

Masteravhandlingen til Jørgen Bergh Høier og Håkon Norberg fra 2017. Den er skrevet i forbindelse med studieprogrammet lærerutdanning 5.-10.trinn ved UiT Norges arktiske universitet. Oppgavens tittel er «Film som læringsverktøy i samfunnsfagundervisningen» og den er skrevet ut fra problemstillingen «*Hvordan oppleves film som læringsverktøy i samfunnsfag for elevene og lærere i ungdomstrinnet? – Hvilket læringsutbytte sitter eleven med igjen med?*». Oppgaven tok i bruk både kvantitative og kvalitative metoder, i form av spørreskjema og intervjuer. Selv om oppgaven ikke

direkte undersøkte det jeg var etter spesifikt, kunne mye av teorien de presenterte, og resultatene de oppnådde, fungere som retningslinjer for min oppgave. Oppgaven presenterte at film ble anerkjent av både lærere og elever som et læringsverktøy med potensialet for god læring, samtidig som flere elever påpekte at de synes det ble brukt lite i samfunnsfag sammenheng (Høier & Nordberg, 2017, s. 3).

1.4 Oppgavens oppbygning

Oppgaven starter med denne innledende delen som har redegjort for bakgrunnen for oppgaven, problemstillingen og forskningsspørsmål. Videre vil kapittel 2 presentere teorien som har blitt tatt i bruk for denne oppgaven. Her vil lærerplanens overordnede mål og samfunnsfagets mål bli presentert sammen med relevant teori og forskning knyttet til temaet i denne oppgaven. Kapittel 3 vil være metodekapittelet. Her vil det bli redegjort for metodevalg og etablert hvorfor metodevalget er best egnet for denne oppgaven. Det vil også bli presentert fremgangsmåten for filmanalysen og utviklingen av undervisningsopplegget, samt forskningsetikk. I kapittel 4 legges filmanalysen i sin helhet frem, det blir også presentert kritikk av filmen. I kapittel 5 vil det bli presentert et undervisningsopplegg som bruker teori og funnene i filmanalysen som grunnlag. Jeg vil også begrunne og diskutere de didaktiske valgene som har blitt tatt. I kapittel 6 vil jeg oppsummere og besvare forskningsspørsmålene og problemstillingen, her vil jeg også konkludere og avslutte oppgaven.

2 Teoretisk grunnlag

Formålet med dette kapittelet er å legge frem og presentere det teoretiske grunnlaget for bruk av film i samfunnsfagundervisning. Denne oppgaven har som fokus å finne ut av hvordan filmen «*Jojo Rabbit*» (2019) kan tas i bruk i samfunnsfagundervisning, samt andre områder som vil være knyttet til dette. Noen av de andre områdene som vil bli belyst er historisk empati, film som historieformidler, historiedidaktikk og generell bruk av film i undervisning. Teorikapittelet skal også ta for seg kunnskapsløfte og aktuelle læreplanmål for samfunnsfag i LK20, samt læringsteori.

2.1 Overordnet del i LK 20

Den norske skolen fikk i 2017 en reform i sine ulike læreplanverk, som skulle tre i kraft fra 2020. En av de store endringene som skjedde var i forbindelse med den delen av kunnskapsløftet som heter overordnet del, denne delen tar for seg verdier og prinsipper for opplæringen i den norske skolen som består av grunnskolen og videregående opplæring. Den overordnede delen tar for seg en rekke grunnsyn som skal være med på å prege all pedagogisk praksis som skjer gjennom skolegangen til elevene, samt prinsipper om samarbeid mellom skole og hjem. Selve teksten er delt inn i tre ulike deler, med flere underkategorier i hver del. De tre hoveddelene er opplæringens verdigrunnlag, prinsipper for læring, utvikling og dannelse, og til slutt, prinsipper for skolens praksis (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.2).

2.2 Samfunnsfag: fagrelevans og sentrale verdier

Samfunnsfag har som rolle i den norske skolen å gjøre elevene til engasjerte og kritisk tenkende medborgere, som klarer å se sammenhenger mellom individer, samfunnsstrukturer og naturen. Faget har som mål å lære elevene om samspill mellom mennesker på et nasjonalt og globalt plan, hvor elevene skal kunne forstå hvordan geografi, historie og nåtiden henger sammen. De skal også få de riktige verktøyene til å utforske sin egen identitet og lokalsamfunnet de bor i. Samfunnsfag er et fag der elevene skal få verktøy til å utvikle sin egen tankegang til å bli mer selvstendige, men også finne ut av hvordan det faktisk er å leve rundt og med andre mennesker. Med dette i bilde skal de også lære om minoriteter og deres perspektiver for å få en større forståelse av samfunnet. De skal lære om toleranse, kritisk tenkning, likeverd og respekt. Samfunnsfag har som mål å skape et menneske som er aktivt deltagende i demokratiet og som engasjerer seg for verdier det norske samfunnet er opptatt

av; miljøet, menneskerettigheter, likestilling og mangfold. Faget er altså en kombinasjon av geografi, samfunnskunnskap og historie (Utdanningsdirektoratet, 2020).

2.3 Historiebevissthet og historisk empati

Ved starten av dette avsnittet har jeg lyst til å forklare hva begrepene historiebevissthet og historisk empati omhandler. Historiebevissthet handler om å ha en forståelse av fortiden, nåtiden og fremtiden, og hvordan dette henger sammen. Hva som har skjedd i fortiden og hva vi har lært av den, har påvirket vår samtid og disse to vil sammen påvirke hvordan vi ser på fremtiden. Ettersom vi er individer og føler tilhørighet i ulike samfunn i denne verden, vil våre oppfatninger og tolkninger av fortiden variere. På bakgrunn av dette ser vi derfor at det finnes flere ulike måter fortiden, nåtiden og fremtiden henger sammen, med ulikt resultat. På mange måter kan man si at å ha historiebevissthet er identitetsskapende. Ved å sette seg inn i fortiden får man et bilde av hvor man kommer fra og hvordan samfunnet du er en del av har blitt til, og vil derfor lære en å kunne sette seg inn i historie (Kvande & Naastad, 2020, s. 49) (Lunde, 2020, s. 28-29).

Dagens samfunn har også et unikt tilskudd i måten fortiden kan bli konsumert på via visuelle medier. Ved bruk av ting som film, tv, YouTube og andre deler av internett er fortiden, som den er fremstilt for oss, mer tilgjengelig for oss enn noen gang. Spesielt via film og tv som omhandler fortiden, fiksjon eller fakta, er det blitt åpnet for flere synspunkter å tre frem, som igjen kan ha påvirkning på nåtid og fremtid (Lund, 2020, s. 29). Historisk empati på sin side handler mye om å se historie i lys av tiden. Det er så klart at mange av tankene, meningene og handlingene som ble utført i fortiden ikke vil falle i god jord i vår tid. I filmen som er valgt for denne oppgaven kan noen av karakterene være vanskelig å ville sette seg inn i på grunn av holdninger og synspunkter karakterene sitter med (Barton & Levstik, 2004, s. 207).

Når vi lærer om mennesker fra fortiden og deres handlinger, er det veldig lett for oss som lever nå å si «det hadde ikke jeg gjort» eller «jeg skjønner ikke hvorfor de gjorde som de gjorde». Det faller lett for oss å kritisere, fordi vi har et perspektiv og et annet utgangspunkt enn menneskene fra tiden vi ser på hadde. Vi har luksusen av tid. Vi er derfor nødt til å utvikle verktøy for å se historien i lys av sin tid. Det går ikke å holde menneskene fra en historisk tid til standarder vi har i dag eller behandle dem som om de levde i vår tid. Det handler ikke om at vi skal sympatisere med eventuelle handlinger eller utfall vi ikke er enige i, men å ha empati og bevissthet for situasjonen som skjedde den gang (Barton & Levstik, 2004, s. 206-207). Det å gjøre dette er lettere sagt enn gjort. Det krever tid til å sette seg inn i en annen epoke og kunnskapen om epoken vi ser dypere inn i. Det er et verktøy som utvikles over tid, og som fremtidig lærer er viktig å utvikle. For hvordan skal en klare å engasjere elever og

få dem til å bry seg om fortiden, om vi ikke selv har utviklet empati og historiebevissthet? (Barton & Levstik, 2004, s. 206-207, s. 228-229).

Det å erverve slike egenskaper og verktøy gjør at vi kan bry oss om mennesker og hendelser fra fortiden på et annet nivå enn å bare vite historiske fakta. Det er fullt mulig å være interessert og lære historisk kunnskap uten at empati skal bære hovedtyngden. Det å utvikle empati for noe som allerede har skjedd, kan åpne mange portaler til å utvide samtalen til nåtid og fremtid. Det gir oss mulighet til å diskutere og snakke om hvordan mennesker og verden har forandret seg. Det å utvikle empati og historiebevissthet kan fremme en lyst til å lære mer eller et ønske om å gjøre endringer i samfunnet (Barton & Levstik, 2004, s. 229, s. 240-241). I boken *Teaching History for the Common Good* av Keith C. Barton og Linda S. Levstik fra 2004 er nettopp dette et punkt de påpeker i kapittel 12:

«The ultimate purpose of history education, in our view, is to enable students to take action in the present, and if they are going to take action, they must care to do so- that is, they must be willing, based on what they have learned, to make changes in their own values, attitudes, beliefs, or behavior.» (Barton & Levstik, 2004, s. 237)

Fra deres perspektiv er det med andre ord historieundervisningens oppgave å utvikle en interesse for fortiden i elever slik at de kan ta lærdom, bli gode medborgere og oppdragene mennesker som skal skape en best mulig fremtid. De legger også frem at dette er et ideal som det er vanskelig å oppnå, spesielt i en undervisningssituasjon hvor flere mennesker er innom i samme klasse for å formidle. Selv ved et felles verdisyn og et felles utgangspunkt for formidling på en skole, kommer man ikke unna at vi som mennesker er ulike, og vil derfor formidle ulikt. Det stopper imidlertid ikke skolen fra å jobbe med empati i historie og historiebevissthet med den tiden som er tildelt. Det er viktig å kunne utvikle verktøy for å se det større bildet av en hendelse eller en persons handling. Om dette blir gjort på en god måte, og fulgt opp i flere anledninger, ligger muligheten der for å skape et engasjement hos elevene som kan lede til at de ser en mer personlig tilknytning til historien de kan overføre til nåtiden og fremtiden. Vi kan aldri klare å gjenskape de samme følelsene og det samme bildet som da historien skjedde. Akkurat denne biten er borte for alltid, men det er viktig å prøve så godt det lar seg gjøre å rekonstruere den slik at den kan oppleves til dels av de som lever nå. Det å prøve å forstå tidligere mennesker eller hendelser i lys av sin tid gir et godt grunnlag for å utvikle historisk empati og historiebevissthet (Barton & Levstik, 2004, s. 209, s. 241-242) (Lund, 2020, s.96-97).

2.4 Ubehagets pedagogikk

Det å skulle sette seg inn i andres perspektiver og lære om historiens innvirkning på nåtiden, kan til tider bringe opp ubehagelige følelser. Det kan oppleves ubehagelig for læreren å undervise om det og det kan oppleves ubehagelig for elevene å lære om det. På grunnlag av at filmen for denne oppgaven ikke bare er satt i en av de verste hendelsene i verdenshistorien og inkluderer Adolf Hitler, men gjør dette med humor, er det nyttig å gjøre rede for teori om ubehagets pedagogikk.

Ubehagets pedagogikk er et pedagogisk rammeverk som ble utarbeidet for å lage engasjement til å snakke om og jobbe med tematikk som er knyttet til forskjeller, sosiale rettferdighet og rasisme. Målet er å gjøre dette på en måte som utfordrer deltagerens «emosjonelle komfortsoner» (Røthing, s. 44, 2019). Tanken bak dette er at når man utfordrer etablerte tanker, følelser og vaner, vil man åpne opp for empati for andre og forandring i vårt eget tankesett. Pedagogikken ønsker å stille spørsmål ved og utfordre daglige ideer og vaner vi har om samfunnet rundt oss, og prøve å stille dette i et annet lys (Røthing, s. 53, 2019).

Det å skulle bevisst lage ubehag hos elevene kan virke motsigende, ettersom skolen skal være et sted som søker etter å skape et trygt sted for alle, men dette kan være god nok grunn i seg selv til å gjøre dette på skolen. Det å oppsøke ubehagelige samtaler i et miljø som skal være trygt for alle, kan gjøre at disse samtaler blir lettere å gjennomføre. Det kan gjøre at elevene som opplever at de er utenfor sin komfortsone føler at de allikevel er i trygge omgivelser, og at andre elever opplever at de blir sett og ivaretatt ved at tematikken tas opp (Røthing, s.53, 2019). Det er ikke slik at ubehag må ekskludere trygghet. De kan eksistere sammen i en balansegang, noe som gjør at det er mulighet til å fremme flere perspektiver som kan virke ubehagelige for andre (Røthing, s.53, 2019).

2.5 Kildekritikk

I tiden vi lever i er informasjon lett tilgjengelig og kommer mot oss i store mengder, mye takket være den digitale verden vi nå lever i. Bøker kan være lettere å jobbe med og orientere seg i, men bøker er ofte mer begrenset og krever at du har tilgang til mange flere om samme tema enn hva internett vil gjøre, hvor alt er et klikk unna. Det er også en forventning om at du selv skal kunne finne denne informasjonen ettersom den er så tilgjengelig for oss, og derfor er det kanskje viktigere en noen gang at vi har verktøy som kan være med å være mer kritisk og mer observante ovenfor informasjonen vi tar til oss. Det er dette som er kildekritikk. Det er også lettere sagt enn gjort. For hvordan skiller man

ut god fra dårlig informasjon når det er så mye? Hva som er relevant, og hva som ikke er det? Hvor kommer informasjonen fra og hvem er det som har distribuert den? (Lund, 2020, s. 96) (Kvande & Naastad, 2020, s.83). Disse spørsmålene er det opp til hvert enkelt individ å finne ut av selv og det er en treningssak. Det å kunne orientere seg, spesielt på internett, kreves det en større kritisk sans enn ved andre kanaler for informasjon, er noe som krever trening og noen ganger faller man i en fallgrube. Det er derfor viktig at elever får trene på dette i skolen og fra en tidlig alder, så klart i ulik grad (Kvande & Naastad, 2020, s.83). Det må så klart tas høyde for her at den norske skolen har en rekke verdier og moralnormer de ønsker å lære sine elever, som er i takt med det norske samfunnets verdier og moral. Så den informasjonen som skolen tilegner sine elever er allerede bestemt og godkjent på et vis av den norske stat. Det gjelder så klart andre ting som historie også. Jeg mener ikke at vi derfor skal lære elevene å sette spørsmålstegn allerede her, men jeg tror det er viktig, og nødvendig, å være klar over at vi som voksne er oppvokst i et samfunn der disse verdiene, moralene, normene og sannhetene er sentrale i oss som mennesker. Og vår sannhet er ikke resten av verdens sannhet. Perspektivmangfold er et stikkord som burde innarbeides i undervisning om kildekritikk. Dette bør kanskje være mer kontrollert i starten og valgt ut av læreren selv, slik at elevene ikke havner på sider vi ikke vil de skal havne på og ser ting de ikke burde se. Men å se to sider av samme sak, kan være en god hjelper til å lære opp elevene i kildekritikk, ikke bare ved å se på innhold, men også opphavet, troverdigheten og hensikten med kilden (Kvande & Naastad, 2020, s.83-84). Internett er en stor verden og det å bruke internett som informasjonskilde krever trening.

2.6 Film og historie

Film og tv-serier har i en lengere tid blitt en større del av et stort antall menneskers hverdag. Det er svært sjeldent at du i dag møter noen som ikke har en favoritt serie eller har sett en bra, eller dårlig, film. Og naturlig nok har historie og film universet sipet inn i hverandre (Brinch, Gundersen, Brekken, Rustad & Sørensen, 2016, s. 10). Måten vi tilegner oss historisk kunnskap i dag kommer i mange ulike former. Vi henter det fra historietimer, aviser, nettaviser, blader, dokumentarer, lærebøker, nyheter og visuell media. Nå mer enn noen gang er film og tv-serier den største kilden til historisk kunnskap (Brinch, Gundersen, Brekken, Rustad & Sørensen, 2016, s. 7). Det er ikke lenger nok for de fleste å forholde seg til ord på en side, vi har et ønske om å høre lyd og se bilder også (Rosenstone, 2018, s. 1). Når vi snakker om historiske filmer eller tv-serier er det snakk om audiovisuelle fortellinger om øyeblikk eller hendelser i historien, som står fritt til å bruke kreativitet og fiksjon for å formidle sin fortelling. Graden av hvor mye vekt som blir lagt på det historiske

aspektet vil variere (Brinch, Gundersen, Brekken, Rustad & Sørensen, 2016, s.8) (Rosenstone, 2018, s.1-2). Karakterene i fortellingen kan være faktiske mennesker som har eksistert eller være fra manusforfatterens fantasi. Det er heller ikke uvanlig at karakterer som er skapt ut av fantasi har elementer eller egenskaper vi kjenner igjen fra virkelige personer. En historisk hendelse eller epoke kan også brukes som et slags bakteppe for fortellingen på skjermen, uten å ha en voldsom innvirkning på fortellingen som fortelles (Brinch, Gundersen, Brekken, Rustad & Sørensen, 2016, s. 8). Det som utspiller seg på skjermen er et produkt inspirert av noe som allerede har skjedd, og som gjenfortelles fra et nåtidsperspektiv, selv om karakterene og miljøet rundt presenteres som autentisk i varierende grad (Brinch, Gundersen, Brekken, Rustad & Sørensen, 2016, s.10, 12). På grunn av at det finnes en del kriterier, muligheter og variasjoner når det kommer til å vise historie på film, har det oppstått flere sjangere innenfor historiefilmer. Robert Rosenstone deler opp i sin bok *History on film/film on History* sjangrene inn i tre ulike kategorier: drama filmer, dokumentarer og innovative historiske filmer (Rosenstone, 2018, s.14-17).

Drama filmer er uten tvil den største og viktigste kategorien når det kommer til å vise historie i visuell media. Spekteret av historisk sannhet og historisk korrekthet kan variere stort innenfor denne kategorien, men et av de store kjennetegnene for denne kategorien er at det er individer som er i sentrum av fortellingen og historien som blir presentert. Det er gjennom disse individene at vi opplever livene, kjærligheten, sorgen, seiere og tap. Vi kan se hvordan de opplever og håndterer konflikter, og hvordan de reagerer til det politiske og sosiale miljøet de er en del av. Drama filmer er også spesielt designet for å trykke litt ekstra på følelser hos publikum. Det er ikke slik at dokumentarer, som vi skal komme tilbake til, ikke kan gjøre dette også, men omstendighetene rundt de to ulike sjangrene er ulike. En drama film baserer seg stort sett på å ha en sammensetning av tale, bilde og musikk, sammen med ulik bruk av stemmer for å danne et bilde for oss som ser. Disse filmene bruker ofte kalkulerte og spesifikke virkemidler for å få frem sitt budskap (Rosenstone, 2018, s.14-15). Historiske filmer blir laget en stund etter at hendelsen de tar for seg eller epoken de har satt den i, har funnet sted. Derfor er akkurat dette med å bruke følelser et viktig virkemiddel for å lukke avstanden mellom den historiske tiden og den tiden seeren befinner seg i. Filmskaperene vil at vi skal oppleve følelsene til karakterer, mislike karakterer, gjenkjenne oss selv eller noen vi kjenner i karakterene, for det er gjennom seerens øyne at dette spriket mellom fortid og nåtid lukkes. Ved å ta i bruk personer og miljøet rundt kan en regissør velge og vrake hva som skal fremmes og hva som skal skjules, og derfor kan styrke filmen i den retningen filmskaperen har lyst å ta fortellingen. Og fordi det er umulig å plassere alle mennesker inn i en kategori over hva som rører oss, vil noen sterkt mislike en film andre elsker (Rosenstone, 2018, s.15). Drama filmer vil nok aldri kunne klare å formidle historie helt korrekt, men de har en evne til å skape et univers rundt filmen som gjør at den

kan åpne opp for diskusjon, innlevelse og skape empati i verden utenfor. Den kan starte nye samtaler om tematikken som har blitt tatt for seg og en kan se situasjoner i et nytt lys, så klart med et kritisk blikk. Drama filmer kan være en inngang inn i enkelt individer eller gruppers skjebner, og gir mulighet for å belyse tematikk, problemstillinger eller hendelser som kanskje ikke får så stor plass i historiebøkene (Brinch, Gundersen, Brekken, Rustad & Sørensen, 2016, s.12). Det handler bare om å ikke ta alt en ser i en slik film for sannhet og huske at slike filmer ofte har en vinkling. Men det må også bemerkes at i denne kategorien finnes det også en mengde filmer som kan omtales som kostymedrama filmer. Disse filmene ignorerer historiske hendelser og bruker kun omgivelsene rundt en epoke som sitt bakteppe for handlingen. Filmer som *Stolthet og fordom (1996)* og *A knight's Tale (2001)* er gode eksempler på filmer som gjør akkurat dette. Der dramafilmer som prøver å presentere for en historisk hendelse dramatiserer for å fange publikums interesse, spiller kostymedramaene ut en handling uten å tenke på historisk korrekthet (Rosenstone, 2018, s.40).

En dokumentar er som regel en gjenfortelling av virkelige hendelser hvor fiksjon ikke er i bruk. Hvor drama filmer har mer kreativ frihet, er dokumentarer mer bundet til å unngå å bruke visuelle bilder som ikke samsvarer med de ordentlige hendelsene. Det hender i ny og ne at det blir gjenskapt enkelte scener for å gi et visuelt bilde på hendelser en ikke har visuell dokumentasjon på. Dokumentarer, ifølge Rosenstone, forteller publikum en moralsk historie, som ofte tar for seg et større tema gjennom øynene til en mindre gruppe mennesker (Rosenstone, 2018, s.16). Det visuelle som dokumentarer presenterer stammer ofte fra bilder, lyder og film fra ulike arkiver. Kanskje det mest brukte elementet for å fortelle om historiske hendelser via en dokumentar er intervjuer. Intervjuer med subjekter som har opplevd hendelsen eller som snakker på vegne av noen, og intervjuer med eksperter, er det mest vanlige å finne i en dokumentar. I denne sammenhengen er det disse som skal være med på å lage en forbindelse mellom fortiden og seerne (Rosenstone, 2018, s.16). Dokumentarer i nyere tid har også hatt en del representasjon fra flere synsvinkler, som gjør at dokumentaren har større sjanse for å fremstille en mer autentisk historie. I tillegg til å ta i bruk subjekter som har kunnskap om tematikken dokumentaren tar for seg, er også miljøskildringene ofte autentiske. En drama film rekonstruerer og tolker ofte miljøet rundt for å passe til fortellingen, men for at en dokumentar skal regnes som en god dokumentar, trenger den å være mer historisk korrekt (Rosenstone, 2018, s. 16). Det er med andre ord en større forventning til dokumentarer for å være historisk riktig fortalt.

Den siste kategorien er innovativ historisk film, en kategori som er litt vanskelig å plassere. Dette er også en stor kategori som har en del teoretiske, ideologiske og etiske tilnærminger knyttet til seg, og har hatt innflytelse på hvordan man møter historisk tekning. Men disse filmene kan være litt vanskelige å søke ut, ofte på grunn av manglende allmenn interesse for filmen eller fordi de er

vanskelige å kategorisere i den innovative kategorien (Rosenstone, 2018, s.16-17). Disse filmene regnes å stå i opposisjon til de filmene som vanligvis blir produsert i Hollywood. Det som menes med dette er at Hollywood filmer ofte har som mål å lage en film som fremhever en helt eller helter. Det er ofte historier med en satt slutt, som er optimistisk. Innovative historiske filmer vil da prøve å gjøre det motsatte, nemlig å endre på hvordan vi tenker om historien som spilles på skjermene våre. De prøver å være mer komplekse, selvreflekterende og stiller spørsmål det kanskje ikke er noe svar til. For disse filmene er det ikke så viktig at filmen slutter med en ferdig historie, det er heller viktigere å fremme dypere tenkning (Rosenstone, 2018, s.17). Det er fullt mulig at vi har sett flere slike filmer enn vi kanskje er klar over, men oftest er de for et publikum som søker dem ut. De trenger ikke å være kontroversielle filmer eller tar opp kontroversielle temaer, men de har ofte uvanlige metoder å formidle sitt budskap på. Dette kan være via dans, sang, dukketeater, svart-komedie eller ingen bruk av bilder i det hele tatt, som en da kanskje kan argumentere om det i det hele tatt er en film. Noen av filmene prøver å praktisere et så realistisk bilde som mulig for hendelsen de viser frem, at de ikke tar i bruk vanlige skuespillere, men heller bruker «ikke-skuespillere». Vanlige mennesker som ikke har noe trening foran et kamera, for å få en mer realistisk fremstilling på hvordan mennesker snakker og handler. Noen av disse filmene er det heller ikke uvanlig for å bruke en blanding av dramafilm og dokumentar (Rosenstone, 2018, s.17).

«*Jojo Rabbit*» (2019) vil etter min mening falle under denne siste kategorien om innovativ film. Mye fordi selv om den kategoriseres som en komedie-drama, har den elementer av satiriske og ironiske trekk som ikke er veldig vanlig for tematikken den tar opp. Komedie er ofte en fortelling som har en lykkelig slutt og er lattervekkende for publikum (Larsen & Skei, 2019). Og selv om denne opppgaven vil referere til filmen som en komedie-drama, vil undervisningsopplegget i denne oppgaven ta høyde for at elevene lærer noe om begrepene satire og ironi. Satire som begrep betyr å gjøre narr av tiden, samfunnet eller enkelt mennesker som utfører dumme handlinger. Det er ofte korte innslag som kommer rett til poenget (Skei, 2021) (Språkrådet, 2021). Mens ironi betyr å uttrykke noe man ikke mener eller det motsatte av det man faktisk mener. Ironi har derfor mye med tonefallet og måten du leverer det du sier på (Tranøy, 2022). Det er to begreper «*Jojo Rabbit*» spiller en del på. Som filmanalysen vil påpeke, brukes disse begrepene for å påpeke mye av det absurde regimet fikk barn til å gjøre og ideer de hadde om det jødiske folk.

2.7 Film i undervisning

Film kan være til stor nytte i samfunnsfagundervisning. Det er et medium som mange elever allerede er borte i på private settinger. Jeg skriver mange og ikke alle fordi jeg har opplevd å møte elever som

ikke ser på film på privaten. Som nevnt i avsnittet om de ulike film sjangerene er drama film den største delen til formidling via film, det er derfor naturlig å tro at dette er noe elevene ser mest på når de velger å se en type film. Hvorfor ikke ta i bruk noe elevene allerede er kjent med og noe de forbinder med noe positivt? (Heum, 2015, s.55) (Rosenstone, 2018, s.14). Men å ta i bruk film i undervisning krever en del arbeid, om det skal bli gjort på en god og effektiv måte. Det krever at en som lærer har kunnskap om filmen som blir valgt og didaktiske perspektiver på hvordan filmen kan tas i bruk på best mulig vis. (Heum, 2015, s.54) (Marcus, 2020, s.244-245). Innenfor denne planleggingen må det utarbeides en god tidsramme. Det er ingen hemmelighet at skolen har begrenset med tid til de ulike fagene og dette gir begrenset tid til å vise filmer i sin helhet, og det er derfor viktig å velge filmene man viser med omhu. I en verden hvor det også er lett tilgang til strømmetjenester og YouTube, er det heller ikke et stort arbeid å eventuelt få tak i individuelle klipp fra en film om det er enkelte poeng en har lyst til å poengtere eller trekke frem. Derfor bør visning av en film i sin helhet spares til et tema som tas opp over lengre tid, eller som overlapper med et annet tema. En film kan også brukes til å ta opp flere ulike tematikker som ikke bare omhandler den umiddelbare epoken eller menneskene som er i fokus: følelser, personlig utvikling, identitet og annen tematikk som tar tak i det å være et menneske kan fullt mulig brukes flere steder. Muligheten for tverrfaglig samarbeid med et annet fag burde også vurderes når det planlegges en filmvisning (Heum, 2015, s. 55-56) (Lund, 2020, s.170). Det er med andre ord viktig med godt forarbeid når en bestemmer seg for å vise en film.

Mye av grunnen til at film kan være en god ressurs i undervisningen er den unike måten film kan være med på å formidle. Det er ulike aspekter av pensum som kan være vanskelig å fremskape et bilde for elevene ved bruk av tekst eller bilder, film kan derfor være med å gjøre det lettere for elevene å forestille seg hva som skjer, en ved bruk av bare tekst eller bilde. Det kan være med på å skape et rom for innlevelse og forståelse på en annen måte, og fungere som en god interessevekker for ulike tematikk (Heum, 2015, s.56) (Lund, 2020, s.168). Det er imidlertid viktig at elevene ikke blir passive deltagere når det kommer til filmvisning. Godt forarbeid er derfor et nøkkelord når det kommer til film og undervisning. Om opplegget omkring filmen er godt laget, skaper dette et rom for at elevene kan bli aktive, analyserende og konstruktive deltagere (Lund, 2020. s.168). Lærere bør gjøre det tydelig at filmvisningen har en betydning for å oppnå læringsmål.

Som etablert i avsnittet om film og historie, er det ofte sterk bruk av virkemidler som kan være med på å vekke følelser. Film kan være med på bringe fortiden til live på en måte tekst, bilder og objekter ikke kan. Film kan noen ganger få deg til å føle som om du møter deg selv i døra og ser deg selv i noe du ser på skjermen. Film kan fremme nye perspektiver og få deg til å føle noe du ikke trodde du ville. Noen ganger er det positivt, andre ganger er det negativt. Vi er individer og vi påvirkes

forskjellie, og på bakgrunn av dette er det viktig som lærer å ha kunnskap om sine elever. Du kan ikke vite alt og du kan i alle fall ikke vite ting de ikke vet om seg selv enda, men å vurdere filmens mulige emosjonelle innvirkning på elevene er noe jeg ser på som viktig. Det å kunne være forberede på ulike reaksjoner, gjør at en som lærer kan være føre-var på eventuelle problemer eller reaksjoner som skulle oppstå (Heum, 2015, s. 56) (Marcus, 2020, s. 245, s. 248-249). Selv ved bruk av en komedie-dramafilm. Det å stille seg selv spørsmål ved valg av film kan være gunstig. Spørsmålene som blir presentert nedenfor er hentet fra forskeren Alan S. Marcus, som har skrevet om bruk av film i historieundervisning. Noen spørsmål som kan være gunstig å stille seg ved valg av film er:

- 1) Møter filmen kompetansemålene jeg ønsker å oppfylle?
- 2) Hva er mine elevers modenhet og er det en passende film å vise etter deres modenhet?
- 3) Hva er mine elevers bakgrunn og hva har de opplevd tidligere i livet?
- 4) Viser filmen grafisk innhold? Om det er tilfellet, er det med for å forstå omfanget eller er det for sjokkverdi?
- 5) Hva er aldersgrensen på denne filmen?
- 6) Hva er regelverket for bruk av film i skolen?
- 7) Gir filmen tilgang til å lære om historisk empati og historiebevissthet?
- 8) Viser filmen faktiske hendelser eller er den kun basert på fantasi?

(Marcus, 2020, s.248-249)

Igjen viser det at film krever planlegging for å bruke i undervisning. Mye handler om at du som lærer må kjenne til elevgruppe og filmensinnhold, ulike elever har ulikt utgangspunkt for hva de tåler. Elevens bakgrunn kan også være en faktor når det kommer til å vurdere om de kan være med på filmvisningen eller ikke. Det er også hensiktsmessig å ha en oversikt over veldige, grafiske eller triste scener, slik at de kan påpekes når det dukker opp. Ordbruk kan også være en faktor for hvor egnet filmen er. Men om dette blir gjort, kan film være en av de mektigste og mest innflytelsesrike metodene for undervisning. Mye på grunn av det film kan være med på å vekke hos oss som mennesker; et nytt virkemiddel for undervisning som kan gi nye perspektiver, ny motivasjon, variasjon og knytte gamle arbeidsmetoder inn i filmbruken (Heum, 2015, s. 58).

2.8 Perspektivmangfold og filmundervisning

I avsnittet om historiebevissthet og historisk empati og i avsnittet om kildekritikk, ligger fokuset mye på å kunne sette seg inn i andres perspektiv og ha forståelse for at ikke alle vil ha lik oppfatning av hva sannheten er. Begrepet perspektivmangfold blir derfor veldig sentralt i denne samtalen for å

utvide disse to avsnittene. Sammen med historisk empati og historiebevissthet, blir det en viktig del av gruppeoppgaven som skal bli presentert i kapittelet som omhandler bruken av «*Jojo Rabbit*» i undervisning senere i oppgaven. Dette avsnittet vil derfor fokusere på perspektivmangfold i undervisning og hvorfor dette er et viktig aspekt å praktisere i undervisning.

Perspektivmangfold handler om å introdusere elevene for perspektiver fra ulikt hold for å utvide horisonten deres. Grunnlaget for dette er at elevene på dette viset kan bli kjent med at det finnes ulike sider av samme sak og kan danne seg et mer helhetlig bilde. Som presentert i avsnittet om kildekritikk, er det ikke alle i denne verden som har samme oppfatning av hvordan ting har skjedd eller hvordan ting bør være. Muligheten for å bli presentert med slike perspektiver er derfor viktig for elevenes evne til å utforske og tenke kritisk over det de leser eller ser (Jegstad et al., 2019) (Kvarv, 2021, s. 91-92, 94).

Perspektivmangfold åpner også opp for at minoritets stemmer får en plass i klasserommet og også for å ta i bruk kilder som kommer fra disse minoritetene, og ikke alltid fra majoriteten som formulerer minoritetens historie. Ved å gi elevene tilgang til å utforske og høre andres perspektiv slik, vil de også hindre at det som blir presentert i klasserommet blir for ensidig. All informasjon som en lærer formidler trenger nødvendigvis ikke å være nytt og mangfoldig, men å integrere noen kilder som til tider viker fra det perspektivet elevene vanligvis blir presenter, vil løfte elevenes evne til kritisk tenkning (Kvarv, 2021, s. 91-92, 94) (Harding, 2015, s.33-34).

En kilde som kan være god for å fremme perspektivmangfold på en måte som kan være med på å fange elevene, er film. Det som blir vist på skjermen er så klart et produkt av hva filmskaperen velger å fortelle og vise frem for publikum, men muligheten for å fremme ulike perspektiv er til stede. Alt vil bli samlet på et sted og vi får se hvordan det fungerer i samspill med hverandre. Og avhengig av hvilken karakter vi følger vil ulike sider og følelser kunne fremmes på andre måter enn tekst og bilder separert kan gjøre. Det er kanskje ikke alltid slik at filmskaperen selv har opplevelse med det de forteller i sine filmer, men om filmen er godt gjennomført og undersøkt, har de muligheten til å fremme historier som kan virke virkelig for publikum.

2.9 Totalitære regimer

«Den eneste som har et privatliv i Tyskland i dag, er den som sover» - Robert Ley, koryfe i Hitlers Tredje rike (Sørensen, Hagtvatn, Steine (red.), 2011, s.11)

Avslutningsvis i dette kapittelet om teori bør begrepet og konseptet om et totalitært regime tas opp. Filmen som blir analysert i kapittel 4 er i sentrum en fortelling om en ung gutt som er en del av den

tyske nasjonalsosialistiske bevegelsen under andre verdenskrig. Undervisningsopplegget som følger denne analysen, legger også opp til en oppgave som til dels tar for seg ekstremistiske grupper og radikale tanker. Derfor vil oppgaven i sin helhet ha nytte av å etablere hva dette begrepet innebærer fra et teoretisk ståsted i korte trekk. Jeg vil i dette avsnittet derfor presentere kort begrepene totalitarisme og nazisme.

Totalitære regimer var en utbredt styreform i store deler av 1900- tallet var, og som fortsatt finnes i vår tid, selv om vi ofte knytter fenomenet til Italia, Sovjetunionen og Tyskland i det 20. århundrene (Sørensen, Hagtvet, Steine (red.), 2011, s.11). Totalitarisme er en visjon om at den verden som allerede eksisterer er på vei til å forsvinne og at det må bygges et nytt for å skape et bedre samfunn. Dette må gjøres ved å ha et brudd med den gamle i form av en revolusjon, der alle midler kan tas i bruk for å gjennomføre revolusjonen (Sørensen, Hagtvet, Steine (red.), 2011, s.11) (Pauley, 2015, s. 10). Ideen er at regimet styrer alt som foregår i samfunnet, selv innad i private sfærer. Det er et ønske om å skape et perfekt samfunn, der borgerne er lydige, der et parti har monopol på makten og er ledet av en person, som regel. Som nevnt er også alle midler for å oppnå dette tillat, så det er veldig vanlig å ha ulike grener av politi for å hjelpe til å kontrollere og straffe de som ikke følger regimets satte regler, både med fysisk og psykisk vold. Under Adolf Hitler og nazi-regimet er det organisasjonene SS og Gestapo som utførte mye av disse jobbene (Sørensen, Hagtvet, Steine (red.), 2011, s. 18-19). Det er også en forventning om at borgere ikke kun skal være lojale, men de krever også at befolkningen er aktive og slutter seg opp om de felles målene (Sørensen, Hagtvet, Steine (red.), 2011, s.19). Et av disse målene er ofte en felles fiende, som uansett hvor gode borgere disse fiende er, blir utsatt for terror (Sørensen, Hagtvet, Steine (red.), 2011, s.23-24).

2.9.1 Nazi-regimet

Konseptet totalitære regimer er for stort og innviklet til at det kan forklares i sin helhet her, men fordi «*Jojo Rabbit*» (2019) handler om nazismen og regimet rundt har jeg valgt ut tre elementer med regimet å se nærmere på, ettersom de har relevansen for filmen og undervisningsopplegget som følger. Disse er ofrene for regimet, propaganda og ideologiske ungdomsorganisasjoner.

Under nazi-regimet var det flere grupper mennesker som ble stemplet som fiender av regimet. Og mest av alle ble jødene utsatt for diskriminering, forfølgelse og mord under nazi-regimets tid. Men det er viktig å påpeke at det også var andre grupper som ble sett på som fiender. Blant annet homofile, Jehovas vitner, romfolket, frimurere og mennesker som hadde varierende grad av fysiske og psykiske lidelser ble sett på som fiender av regimet som kunne ødelegge planen om et fullkomment samfunn slik nazismen så det. Dette eskalerte også til de som kom utenfra, og truet regimet, utover i krigen

også, som blant annet krigsfanger (Kaveh, 2014, s.327) (Kjøstvedt, 2014, 305-306) (Stenshorne, 2014, s.355).

Nazistenes bruk av propaganda var hyppig brukt under regimet, som lyktes i høy grad. Propagandaen var fra tidlig 1930-tallet i store mengder og veldig synlig for befolkningen. Den var systematisk planlagt og organisert, og veldig tidlig hadde hver region i Tyskland en leder for propagandaen (Pauley, 2015, s. 110-111). Og når det tyske nasjonalsosialistiske partiet tok over makten i 1933, ble det å spre propaganda bare lettere ettersom de nå styrte alt av kilder å spre informasjonen de ville sende ut. Og når dette også blir befolkningens eneste tilgang til informasjon, ble det vanskelig å finne kilder som sa noe annet enn hva regimet sa (Pauley, 2015, 112-113). Virkningen var effektiv på befolkningen, og også blant unge hadde den stor påvirkningskraft.

Det var fra veldig tidlig av stor oppslutning i nazistpartiet blant de unge, mer enn i noen av de andre totalitære regimene som eksisterte på samme tid. På tidlig 1920-tallet var det allerede etablert ungdomsgrupper med nazistiske holdninger, men mest kjent i historien er organisasjonen Hitlerjugend, som igjen hadde flere grener delt inn i alder og kjønn. (Pauley, 2015, s. 130). De ga mange unge en følelse av at de hørte til, de følte seg viktige og gruppesammenkomstene ble ofte beskrevet som morsomme. Så lenge du var sett på som «riktig» i regimets øye, betydde det heller ikke hvor fra i samfunnet du kom fra. Det var en deling mellom jenter og gutter, der jenter ble satt til å lære oppgaver rettet mot kvinner og guttene lærte oppgaver rettet mot menn. Det var også et prosjekt for å tidlig begynne nazifiseringen av de unge fra regimets side (Pauley, 2015, s. 130-131). Frem til krigens slutt i 1945 var det også et relativt stabilt tall medlemmer av Hitlerjugend og i boken til Bruce F. Pauley *Hitler, Stalin and Mussolini. Totalitarianism in the Twentieth Century*, fra 2015, gir han en mulig forklarelse på hvorfor: Det tredje Riket varte bare i 12 år. Han poengterer at dette rett og slett ikke er lang nok tid for de unge i samfunnet å etablere egne meninger om det som foregikk rundt dem. Illusjonen om at de ville krigen var for tilstedeværende frem til slutten for mange (Pauley, 2015, s. 132).

3 Metode

I denne oppgaven har jeg valgt å ta i bruk filmanalyse som min metode for å finne ut av min problemstilling som lyder som følger: «*Kan bruk av «Jojo Rabbit» (2019) i samfunnsfagundervisning fremme historiebevissthet og historie empati?»*. En filmanalyse vil hjelpe til å få en bedre forståelse av filmen og dens budskap, samt bruken av ulike virkemidler. Oppfatningen er at en bedre og dypere forståelse av filmen vil resultere i et bedre grunnlag for å se de ulike mulighetene filmen har for å brukes i undervisning. Kapittelet vil også gjøre rede for kvalitativ metode og hermeneutisk forskning, for å se nærmere på filmanalyse som metode. Videre i kapittelet vil det så bli redegjort for gjennomføringen av analysen, hvordan den skal brukes videre og planleggingen av undervisningsopplegget. Kapittelet inneholder også et avsnitt om forskningsetikk.

3.1 Valg av metode

Sentralt i min metode er filmanalyse og utarbeidelse av et undervisningsopplegg, som er begrunnet i teori om film og historie, samt historiedidaktikk. Det var et ønske om å undersøke hvordan en film kan brukes i samfunnsfagundervisningen for å oppnå ulike kompetansemål. Og for å få en bedre forståelse av filmens budskap, tema og intensjon. En slik metode ville også gi rom for å undersøke om filmen inneholdt historisk korrekt kunnskap eller ikke. Etersom filmen skal tas i bruk i undervisning, så jeg det som hensiktsmessig å ha en dypere og mer detaljert forståelse av filmens handling, karakterer og virkemidler for best å kunne lage et opplegg som elevene vil ha best læringsutbytte av. Selve filmanalysen skal ikke komme med en konklusjon på hvordan filmen kan brukes i undervisning eller ikke, men filmanalysen skal lede til et forslag for et undervisningsopplegg.

3.2 Kvalitativ metode

En kvalitativ metode er en metode som brukes ved å samle inn og analysere data som omhandler mennesker og deres erfaringer. Metoden er derfor en forskningsmetode som analyserer ord fremfor tall. Vanligvis vil disse ordene som skal analyseres komme i form av tekst, men det kan også være bilder eller video. I dette tilfellet vil det være i form av en spillefilm. Analysen skal også ta høyde for hvordan de kan fortolkes eller forstås av andre. I en samfunnsfag sammenheng brukes den mye til å utforske samfunnsutvikling og historiske hendelser. Kvalitativ metode tar også hensyn til at det kommer til å dukke opp ny kunnskap underveis i forskningsprosessen, og gir dermed friere plass for å justere og utdype svarene som allerede har blitt etablert (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2021, s. 21) (Kvarv, 2021, s.154). I forbindelse med denne oppgaven vil dataen som blir samlet inn komme

fra filmen «*Jojo Rabbit*» (2019). Filmen består av fiksjonelle karakterer, utenom en, satt i en fiksjonell by, men det betyr ikke at hendelsene og menneskene ikke kan brukes for å samle inn informasjon om hvordan ulike hendelsesforløp påvirker dem i ulik grad.

Kvalitativ metode står sentralt i historiefaget og i historieforskning, noe som gjør at denne metoden er veldig relevant for denne oppgaven. Historie er et fagfelt som har et stort fokus på hendelser, mennesker og omstendighetene rundt disse. Det er også viktig å ta i betraktning at når man forsker på historie, er det sentralt at det skilles mellom nåtid og fortid. Historiker Jan Eivind Myhre påpeker at «fortiden må forstås på dens egne premisser, ikke på vår» (Kvarv, 2021, s. 154). Ideen er at ved å undersøke historie kan vi lære noe av den, få utbytte av den og få en bedre forståelse av tankesettet som eksisterte å den tiden (Kvarv, 2021, s.155). Dette er noe som samsvarer med hovedmålet for denne oppgaven, nemlig å bruke filmen for å undervise for å oppnå historiebevissthet og historisk empati.

3.3 Hermeneutikk

Hermeneutikk blir betegnet som læren om å forstå en tekst, først og fremst, gjennom fortolkning. Teorien er at ingen går inn i en prosess uten å ha visse forutsetninger eller en viss forståelse før fortolkningsprosessen begynner. Vi har alle et visst antatall ubevisste forståelser eller antakelser om verden som vil fungere som et startpunkt for oss. Dette kan settes sammen til begrepet forståelseshorisont. Det er altså en vitenskapsteori som anerkjenner at vi ikke kan stille oss helt nøytrale i vår forskning (Kvarv, 2021, s. 83, 94). Hermeneutikk har som mål å utvide denne forståelseshorisonten ved å ta i bruk den hermeneutiske sirkelen. I denne sirkelen foregår det en veksling mellom å tolke og betrakte helheten av et fenomen, for så å gjøre det samme med deler av et fenomen. Tanker er at hver gang du ser på helheten vil du se noe nytt du ikke har sett tidligere, og kan tilføye dette i ditt nye helhetsbilde (Kvarv, 2021, s. 83). Hermeneutikken er en vitenskapsteoretisk tilnærming som er åpen for å forstå verden og menneskers handlinger på ulike måter. Med andre ord er det en vitenskapsteori som tar utgangspunktet i at vi er forskjellige. Det er mange elementer som spiller inn i hvordan utfallet av fortolkningen vil være, som for eksempel sted, tid og bakgrunn (Kvarv, 2021, s. 94). Mye av dette samsvarer med teorien som har blitt presentert i teorikapitlet om hvordan vi kan bedre forstå historie og menneskene i en annen tid.

Det er også slik filmen har blitt jobbet med under filmanalysen og utformingen av undervisningsopplegget som blir presentert senere i denne oppgaven. Når det kommer til filmanalysen, gikk jeg inn i filmen med viten om hva den handlet om, og jeg hadde noen forhåndskunnskaper om tematikken som filmen tar opp. Ut ifra dette hadde jeg en viss formening før

jeg så filmen første gang, fikk så tilgang til ny informasjon etter første visning og bearbeidet dette. Og sammen med undersøkelsen om teori for denne oppgaven, utvidet jeg med dette min horisont og forståelse av filmen. Når det kom til utformingen av undervisningsopplegget har dette også blitt laget, fortolket, justert og endret etter som prosessen har utviklet seg. Mye handlet om å forenkle noen deler av opplegget, annet om å justere opplegget til å tydeligere fremme hva problemstillingen i denne oppgaven er ute etter. Denne formen for undersøkelse og arbeid vil også reflekteres i undervisningsopplegget med tanke på elevenes oppgaver, der elevene ved bruk av ulike undervisningsmetoder skal utvide sin forståelse ikke bare filmen og karakterene, men av totalitære regimer og ulike perspektiver.

3.4 Filmanalyse som metode for historiske filmer

En filmanalyse har som hensikt å utforske heler eller deler av en film. Det er en metode der utfallet vil avhenge av hvem som gjør analysen og hva personen velger å se etter. Det er allikevel noen enkle trinn som burde være med når du velger å analysere en film som er satt i med en historisk epoke som bakteppe. Hva som må være med at punkter i en filmanalyse er tatt fra boken *History on film/film on History* av Robert A. Rosenstone, men er en gjengivelse av historiker Natalie Davis tilnærming til en analyse av film som tar opp historie. I boken til Rosenstone sier han ikke om han er enig eller uenig i påstandene om selve analysepunktene, men han argumenterer mot svarene hun presenterer og hennes synspunkt på hva en historiefilm kan være (Rosenstone, 2012, s. 27, 30). Derfor har jeg valgt å bruke punktene som et utgangspunkt for min analyse og for å presentere hvordan de ble brukt i denne oppgaven.

Det første som burde være med er at du som utforsker ser på hvordan filmen har blitt til. Dette inkluderer kildematerialet de har arbeidet ut ifra, hvem produsentene er, hvem regissøren er, skuespillere som er medvirkende og annen informasjon som kan være nyttig for å danne seg et bilde av filmens utgangspunkt (Rosenstone, 2012, s.30). Punkt to som må på plass for å gjennomføre en filmanalyse er en forståelse av karakterene og ulike hendelser som foregår i filmen. Dette innebærer forholdene karakterene har til hverandre, miljøet rundt dem og hvordan de reagerer på ting som skjer rundt dem. Ettersom denne filmanalysen også skulle brukes til å undersøke historisk riktige aspekter, burde endringer eller avvik fra historien påpekes i denne delen. Viktige hendelser bør også påpekes i denne delen av analysen (Rosenstone, 2012, s.30).

Det siste viktige punktet å ha med når filmanalyse blir brukt som metode handler om alt som bringer frem følelser. Gir filmskaperen oss en grunn til å bry oss om karakterene eller er vi likegyldige til dem? Hvilke virkemidler blir brukt for å fremme ulike følelser? Får det som spilles ut på skjermen

oss til å tenke på fortiden på en annen måte? (Rosenstone, 2012, s.30). Dette punktet i en filmanalyse som tar for seg en film som er historisk rettet, vil nok bli svart på i varierende grad av personen som analyserer filmen ettersom vi alle er ulike mennesker, med ulike standpunkt. Noe som gjør at en filmanalyse aldri ville kunne bli objektiv. Noe som igjen er i tråd med tanken om kvalitativ forskning og hermeneutisk teori. Det vil være naturlig at vi graviterer mot noen karakterer mer enn andre. Kanskje fordi vi ser oss selv i dem, kanskje fordi vi ser noen vi kjenne i dem. Vårt menneskesyn, verdenssyn og evne til empati vil skinne gjennom i ulik grad når slike elementer blir analysert. Det må selvfølgelig være en grad av å undersøke filmskaperens intensjoner med valgene som har blitt tatt, slik at dette også skinner gjennom i analysen.

3.5 Valg av film og analysepunkter

Filmen som ble valgt for denne oppgaven falt på komedie-dramafilmen «*Jojo Rabbit*» (2019) laget av Taika Waititi. Mye av grunnlaget for å velge denne filmen for analysen og et undervisningsopplegg stammet fra et ønske om å undersøke en film som var relativt ny og som hadde en annen tone enn mange av de filmene som vanligvis brukes i undervisningssammenheng. Etter første gjennomgang av filmen ble det også klart at filmen har potensial til å brukes til å lære om eller formidle historiebevissthet og historisk empati. Filmes budskap, karakterutvikling og bruk av ulike virkemidler og metaforer var også veldig interessant og noe jeg ønsket å sette meg dypere inn i. Filmen ble imidlertid sett to ganger til før jeg begynte å gjøre et utvalg av analysepunkter.

For å få en retningslinje på hvordan en filmanalyse ser ut til vanlig, så jeg på maler som var laget fra før og vanlige punkter å se på (Federl & Hotvedt, 2017) (Stokkedal, 2018). Karakterer, miljøskildring, oppbygging, budskap og tema, ulike virkemidler og fortellestemmer er noen av de ofte brukte punktene å se etter når det gjennomføres en helomfattende filmanalyse (Federl & Hotvedt, 2017) (Stokkedal, 2018). Det å plukke ut spesifikke punkter å se på i en analyse gjør at man slipper å sitte med enorme mengder data som ikke er nødvendig for å svare på spørsmålene analysen skal svare på. Siden denne oppgaven har fokus på historiebevissthet og historisk empati var det naturlig å velge ut punkter som ville kunne løfte frem elementer av filmen som kan vise frem disse begrepene. Derfor ble mye av tyngden av denne filmanalysen liggende på karakterene, deres betydning og deres fortellerstemme. Ved å få ulike synspunkter og intensjoner frem ved bruk av flere ulike fortellerstemmer i filmanalysen, dannet dette et godt grunnlag og forståelse for å bruke dette inn i et undervisningsopplegg om historiebevissthet og historisk empati. Mange av punktene som går på det mer filmtekniske uteblir (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2021, s.22).

Ved å velge ut spesifikke analysepunkter, gjør dette at måten jeg så på filmen ville endre seg. Jeg ville ikke se etter de elementene som ikke var relevant for meg i samme grad som de som er relevante. Dette er en konsekvens av det å spisse inn på interessepunkter. Samtidig blir punktene som er interessante mer tydelige. For eksempel er analysepunktet om karakterens betydning en stor del av filmanalysen, mye på grunn av at det viste seg å være mye å hente frem av observasjoner som var relevant for det jeg så etter (Johannessen, Rafoss & Rasmussen, 2021, s.23). For å svare på problemstillingen trengte derfor analysen å stille spørsmål som fokuserte på å forstå karakterene og miljøet de lever i.

3.6 Fremgangsmåte for filmanalyse

Etter å ha undersøkt hva det er vanlig å ha med i en filmanalyse, bestemte jeg meg for å se filmen et par ganger igjennom før utvalget av punktene. Dette var mest for å se hele filmen og se hva slags punkter det kunne vært relevante å fokusere på i den fremtidige analysen.

Etter å ha sett filmen valgte jeg ut punktene som gikk på fortellerstemme og karakterenes betydning som hovedfokus i første runde av analysen for å danne et grunnlag. Punktet fortellerstemme handlet om å etablere hvilken stemmer vi hører i filmen. Det var et poeng å etablere at selv om vi for det meste følger en karakter i filmen, kommer de andre karakterenes stemmer frem. Selv om det ses fra Jojo, vår hoved fortellers, øyne. Dette punktet i analysen dannet også grunnlaget for å jobbe med karakterenes betydning. Her ble forholdene mellom karakterene etablert og hva budskapet filmskaperen ønsket å vise via denne karakteren.

Ettersom filmen og karakterene ble mer kjent for meg, begynte jeg å skrive på de andre punktene som blir tatt i bruk, som ble runde to av analysen. Disse punktene var miljøskildring, kostymer, farger og tema og budskap. I denne delen av analysearbeidet så jeg på filmen med fokuset på dette mer enn karakterene og deres betydning. Disse punktene fokuserte mer på filmen som en helhet. Hvordan er settingen rundt karakteren? Hvordan påvirker farger tonen i filmen? Hva gjør bruken av kostymer for våre karakterer? Hva er det overordnede temaet og budskapet for denne filmen? Dette var noen av spørsmålene jeg stilte meg selv etter som jeg jobbet med denne delen. Jeg så også på kommentarer som var publisert under YouTube klipp fra filmen og artikler som har blitt skrevet om dette, både fra filmkritikere og de involvert i filmelingen. Dette gjorde jeg for å få litt tanker om enkelte elementer, som ikke var mine. Selv om mange av de andre inntrykk var mye av det samme som mine egne, var det gunstig å få fylt inn noen hull i mine egne konklusjoner. Det er også dette som er håpet at elevene skal oppleve med det tenkte undervisningsopplegget: få inn andre og nye perspektiver enn sine egne gjennom dialog om en film de har i etterkant.

Den tredje delen av analysearbeidet fokuserte på kritikk av filmen og hvordan filmen kan brukes i undervisning for å fremme historiebevissthet og historisk empati. I denne delen av analysen ble teori og data mer koblet opp mot hverandre, samt kritikeres meninger. Det siste gjelder i størst grad i avsnittet om kritikk av filmen.

Hele filmanalysen ble avsluttet med en oppsummering og konklusjon.

3.7 Fremgangsmåte for undervisningsopplegg

Undervisningsopplegget for denne oppgaven tar utgangspunktet i didaktikken som ble presentert i teorikapittelet og funnene i filmanalysen. I kapittelet der undervisningsopplegget er plassert, er det også en del avsnitt som handler om kompetansemål og rammeverk rundt. Med rammeverk mener jeg avsnitt som tar opp tidsbruk og modenhet blant annet.

Når jeg begynte å utvikle selve undervisningsopplegget var det viktig å etablere først at opplegget tar utgangspunkt i at det har vært en periode før hvor elevene hadde fått tildelt mye av den grunnleggende informasjonen om andre verdenskrig, slik at opplegget i denne oppgaven kunne fokusere på bruken av filmen i undervisningen. Før utformingen begynte så jeg på noen tidligere undervisningsopplegg som hadde tatt i bruk film for å få en følelse av hvor mye tid jeg måtte sette av for å gjøre det som var tenkte. Selve undervisningsopplegget gikk også igjennom flere runder med justeringer og store endringer i løpet av prosessen. Dette var et element av hele oppgaven som viste seg å være vanskelig å planlegge ettersom det å fullt artikulere hva man har som ønske å gjennomføre, kan være vanskeligere i skriftform enn det er i muntlig form. Spesielt var en del av spørsmålene elevene skulle svare på under filmvisningen vanskelige å utforme på en måte som gjorde at de var enkle å forstå, men samtidig gode nok til å få frem informasjonen jeg ønsket at elevene skulle reflektere over og som ivaretok de overordnede didaktiske målsetningene. Det å også velge ut begreper som både var generelle for tematikken og spesifikk for filmen, uten at det ble for mange å forholde seg til, tok litt tid å fastslå. Men etter en del refleksjon kom forarbeid og aktivitetene på plass.

Hovedaktiviteten for undervisningsopplegget, utenom filmvisning, landet på en form for rollespill. Denne aktiviteten syntes jeg best fikk frem målet til dette undervisningsopplegget, som var å få elevene til å tenke over andres perspektiv og hvordan historien må ses i kontekst. Ved å velge rollespill følte jeg også at jeg fikk koblet godt sammen det arbeidet elevene skulle gjøre under filmvisningen, inn i denne delen.

Den avsluttende delen av undervisningsopplegget ble utarbeidet for å passe noen ulike utfall av rollespillet. Avhengig av hvor mye eller lite aktivitet det ville bli rundt rollespillet, vil avgjøre hvor

mye tid den siste delen av opplegget vil ta. Hovedmålet med denne siste delen var at elevene skulle få mulighet til å luften tankene rundt ulike spørsmål, uten å være i karakter, og at dette skulle bli en avsluttende samtale for hele opplegget, der vi sammen skulle koble det sammen med det som hadde skjedd i forarbeidet.

3.8 Forskningsetikk

Når det kommer til forskningsetiske hensyn for denne metoden er det ikke direkte noen andre enn meg som oppgaveskriver som er deltagende i prosessen. Ettersom det verken skal prøves ut et undervisningsopplegg på en klasse eller gjøres intervjuer, blir hensynene som skal tas i forbindelse med å anvende filmanalysen inn i et mulig undervisningsopplegg rent teoretisk. Det er allikevel noen ting som bør diskuteres og påpekes når det kommer til min rolle som forsker.

Filmanalysen er gjort med en systematisk og vitenskapelig fundert tilnærming. Men den er også ut ifra mine egne tanker og følelser. Elementer med filmen som jeg ser på som viktige, relevante eller som har en innvirkning på meg, er det ikke sikkert har samme effekt på noen andre som ser den. Dermed vil utfallet og konklusjoner som blir gjort være et produkt av hva jeg ser på skjermen. Det jeg opplever i filmen vil dermed også ha en sterk innflytelse på hvordan filmen kan brukes i undervisning og det konkrete undervisningsopplegget som blir utformet.

Når det kommer til elevene, vil det i oppgaven bli diskutert fordeler og ulemper med å vise film. Det vil også bli diskutert hvordan man som lærer bør gå frem om det er noen scener i en film som er mer grafiske eller sensitive for aldersgruppen. Målet er at filmanalysen kan brukes som et verktøy for å fange opp de elementene av filmen som må tas ekstra hensyn til og se på hva som kan gjøres for at elevene får mest mulig ut av undervisningsopplegget og med mest mulig læringsutbytte. Derfor vil oppgaven ikke ha noe praktisk grunnlag for hva som fungerte og hva som bør forbedres, noe som ikke heller var hensikten med metodevalget, men det vil heller fungere som et utgangspunkt og en mulig måte for å utføre et undervisningsopplegg rundt «*Jojo Rabbit*» (2019) på.

4 Filmanalyse av «*Jojo Rabbit*»

«*Jojo Rabbit*» er en komedie-dramafilm fra 2019 satt under andre verdenskrig. Filmen er laget og skrevet av Taika Waititi, der manuskriptet er basert på boken *Caging Skies* fra 2004 av Christine Leunens og produsert av TSG Entertainment, Piki Films, Defender Films, Czech Anglo Productions og Fox Searchlight Pictures. Jeg har ikke lest boken, og vet derfor ikke hvor mye filmen og boken stemmer overens. Det er heller ikke poenget med denne filmanalysen. Poenget er å finne ut av filmens budskap ved hjelp av ulike virkemidler og om denne filmen er egnet til bruk i undervisning. Og dette er en film med mye bruk av symbolikk og virkemidler. Med en humoristisk og satirisk undertone gjennom hele filmen, viser filmen oss en fortelling om en ung gutt under andre verdenskrig som får sin verden snudd på hodet av en rekke hendelser. Tematikk som identitet, barndom, kjærlighet, krig, nasjonalisme og aksept er gjennomgående i filmen (IMDb, 2022a) (IMDb, 2022b).

Taika Waititi er selv av både maorisk og jødisk opprinnelse, så valget om å lage en film om nazister er et veldig interessant valgt med tanke på hans bakgrunn. I filmen spiller han «Adolf Hitler», som i filmen fremstilles som en fantasivenn. Scarlett Johansson som spiller Rosie, Jojo sin mor, har også jødisk bakgrunn. «Rosie» er i filmen en motstandskvinne som prøver å få sønnen til å lære å tenke for seg selv, og ikke være blindet av regimets propaganda. I rollen som «Jojo», en ung gutt som er medlem av *deutsche Jungvolk*, en gren i Hitlerjugend, spiller Roman Griffin Davis. Han er også en av de mest fremtredende karakterene i filmen. «Elsa», den jødiske jenta på loftet, spilles av Thomasin McKenzie. De to siste karakterene som denne filmanalysen vil ha fokus på er «Kaptein Klenzendorf», leder for *deutsche Jungvolk*, spilt av Sam Rockwell og «Yorki», Jojo sin bestevenn, spilt av Archie Yates (IMDb, 2022b) (IMDb, 2022c) (IMDb, 2022d).

Filmen ble møtt med stort sett positive tilbakemeldinger fra publikum og anmeldere. Den står med en 7.9/10 på IMDb. På Rotten Tomatoes står den på 80% fra anmeldere og 94% fra publikum (IMDb, 2022a) (Rotten Tomatoes, 2022). Filmen fikk noe kritikk for å ha fremstilt Adolf Hitler på måten den har gjort. Det kan også diskuteres hvordan den fremstiller at det fantes «noen gode nazister også» i form av både Jojo og Kaptein Klenzendorf. Dette er punkter som vil bli videre diskutert i kapittelet som omhandler hvordan filmen kan tas i bruk i undervisningssammenheng.

Det vil være stort fokus på karakterer og deres betydning for filmen i denne analysen, samt noen virkemidler som jeg anser som viktig for historien. Til tider vil disse virkemidlene flettes litt inn i avsnitt som omhandler ulike karakterer, mest fordi det faller naturlig å flette sammen poengene på den måten.

4.1 Bakgrunn for filmanalysen

Bakgrunne for denne grundige filmanalysen er et ønske om å forstå filmen fra flere aspekter og mulighetene den tilbyr når det kommer til undervisningsmuligheter. Selv om store deler av analysen vil ha sin vekt på karakterene og deres betydning for filmen, vil jeg også se nøye på noen av aspektene med miljøet som skildres rundt våre karakterer og om disse reflekterer tiden filmen er satt i. Ved å gjøre filmanalysen på denne måter er målet å kunne finne flere innfallsvinkler på mulige undervisningsopplegg som kan knyttes til denne filmen i et senere kapittel i denne oppgaven.

4.2 Handlingsreferat

Filmens handling er satt i den fiktive byen Falkenheim under krigens siste år og har stort fokus på Nazi- Tysklands slutfase. Vi følger en ti år gammel gutt, Johannes «Jojo» Betzler, som verver seg inn i Deutsches Jungvolk sammen med sin bestevenn Yorki. Denne leiren blir ledet av kaptein Klenzendorf, som har fått ansvaret for leiren etter at han har fått en krigsskade. Jojo blir utfordret av en av de eldre guttene i leiren til å drepe en kanin for å vise at han er tøff nok til å være der, noe han ikke klarer å gjøre. Dette gir han kallenavnet Jojo Rabitt. Etter en motiverende tale fra hans fantasivenn Adolf Hitler, stjeler han en granat som ender med å sprengte og skade han. Dette resulterer i at han får arr i ansiktet og halter på et ben, og i stedet for å kunne delta mer i Jungvolk må han nå arbeide med å dele ut propaganda.

En dag han kommer hjem fra sin jobb oppdager han den jødiske jenta Elsa som moren hans, Rosie, har gjemt på loftet deres. Vi får også vite at hun er en tidligere klassekamerat av hans avdøde søster Inge. Jojo, som egentlig har lyst til å melde fra om jenta på loftet, tør ikke i redsel for at hans mor vil bli tatt fra han. Det meste av deres scener sammen går ut på at Jojo prøver å få informasjon ut av Elsa om jøder slik at han kan skrive det inn i en bok han velger å kalle «Yoohoo Jew». En bok han håper skal være som en slags guide for å kunne avsløre alle jødernes hemmeligheter. Men selv om Jojo i første omgang viser mest sinne og redsel mot Elsa, utvikler det seg et vennskap mellom disse to. Elsa er også den eneste, utenom Jojo sin mor, som utfordre han på sine absurde antisemittiske holdninger og fortellinger om det jødiske folket. Jojo prøver også å trøste Elsa ved å late som han mottar brev fra hennes forlovede Nathan som hun har mistet kontakten med. Mens alt dette skjer mellom våre to hovedkarakterer får vi stadig et glimt av en Hitler som virker opprørt over at Jojo ser ut til å endre sine syn på krigen og nazistene.

Det blir gjort klart for oss at moren til Jojo er en del av motstandsbevegelsen, da Jojo i en scene får se hans mor spre anti-nazistisk og anti-krigs propaganda i gatene. Senere den dagen kommer Gestapo

på besøk for å gjøre en undersøkelse av huset. Elsa velger å kle seg opp som Jojo sin søster Inge for å prøve å lure politiet, det er nemlig ikke så mange som vet at Inge faktisk er død. Kaptein Klenzendorf og hans nestkommanderende Freddy Finkel dukker også plutselig opp i huset, og som publikum får man et inntrykk av at de er der for å hjelpe Jojo og Elsa. Dette får vi bekreftet da Klenzendorf later som Elsa har rett da hun forteller han hva bursdagen på papirene til Inge er og hun gjetter feil. Etter denne opplevelsen går Jojo seg en tur rundt i byen, der han finner sin mor hengende fra en galge på torget. Knust av sorg går han hjem og prøver å drepe Elsa, men det ender med at han bryter sammen og Elsa trøster han. De to har så en samtale hvor Elsa forteller han at Jojo sin far, som er savnet, også er i motstandsbevegelse. Etter dette går Jojo sin tro på regimet nedover.

Mot slutten av filmen får verden høre om Hitler sitt selvmord og de allierte begynner å invadere de tyskokkuperte områdene, inkludert Falkenheim. I et siste desperat forsøk fra naziregimets side ser vi at de unge fra Jungvolk blir sent inn i krigen. Jojo, som er livredd, velger å gjemme seg, men blir til slutt tatt med til en plass av en Sovjetisk soldat hvor han finner kaptein Klenzendorf. For å spare hans liv later Klenzendorf som om Jojo er en jøde slik at han kan slippe fri og det siste vi ser av Klenzendorf er at han blir slepet vekk av sovjetiske soldater før vi hører lyden av skudd. Skremt løper Jojo hjem. Når Elsa spør hvem som vant krigen, blir Jojo redd for å bli alene så han lyver og sier at tyskerne vant. Men fordi hans bånd med Elsa har blitt så sterkt, forfalsker han et siste brev fra Nathan som sier at de har en plan for å få henne til Paris i sikkerhet. Det blir så avslørt at Nathan døde et år tidligere. Jojo forteller så Elsa at han elsker henne, og Elsa forteller Jojo at hun elsker han, men mer som en bror. De blir så enige om at de skal få henne ut av byen, og mens hun pakker opp sakene sine viser Hitler seg en siste gang for Jojo. Han prøver å overtale Jojo til å fortsatt være lojal, men Jojo sparker han ut av vinduet. Når de to går ut døren, skjønner Elsa fort at de allierte har vunnet krigen og hun klasker til han fordi han løy til henne. Han ber om unnskyldning og spør hva hun vil gjøre nå som hun er fri. Filmen ender med at de begge danser.

4.3 Fortellerstemmene

I filmen så følger vi Jojo hele veien. Det er han som er vår hovedfigur, vår forteller-stemme og han som driver historien fremover. Vi følger med han og hvordan han forholder seg til de andre karakterene i filmen, hvor forholdet til moren Rosie og forholdet til Elsa er mest betydelig. Men samtidig er hans forhold til sin fantasivenn Hitler også en god indikator på hvordan hans holdning til krigen, til Jungvolk og sin tro endres i løpet av filmen. Vi blir med han gjennom en relativt stor forvandling i hans liv. Fra å tro han har funnet ut hva som er rett og hvor han hører til, til en gutt som møter noen som forandrer hans syn på krigen enten han vil det eller ikke. Tapet av hans mor får han

til å tvile på om det han tror på er riktig, fordi han regner sin mor som en god person, så hvorfor ble hun drept? Vår fortellerstemme og hovedperson tar oss med på en følelses berg og dalbane, som er et godt virkemiddel tatt i bruk for å vise at verden er ikke svart/hvitt, det er lov å endre mening og det kan være vanskelig å innrømme at en ikke vet alt. Hendelsesforløpet i filmen skjer kronologisk rekkefølge, noe som gjør at vi følger guttens følelsesutviklinger samtidig som de skjer i Jojo sitt liv. Dette med at filmen i hovedsak blir fortalt gjennom et barns øyne virker som et veldig bevist fortellervalg for å vise hvor absurd det å bruke barn i propaganda og krig er. Ofte i krigsfilmer er barn bare en birolle eller blir brukt som et mindre virkemiddel for å vekke publikums følelser. For mange av oss vil det nok være lettere å føle sympati og urettferdighet når det kommer til barn, nettopp fordi de ofte er de i samfunnet som må betale hardest for voksenes feil og mangler. Det at filmen setter søkelys på forholdet mellom Jojo og Elsa, med humoristiske innslag fra Yorki, gjør at unge menneskers opplevelse av en slik situasjon, selv om den er fiktiv, kommer frem. Dette er også et av de store virkemidlene filmen tar i bruk for å fremme sitt motiv, budskap og tematikk. For hvor absurd er det ikke at barn flyr rundt med våpen som om det skulle vært en fotball? For når Yorki i store deler av filmen har et gevær med seg og forteller mot slutten at han ikke har snakket med moren sin på lenge på grunn av krigen, prøver filmen å fortelle oss hvor meningsløst krig er og spesielt det å bruke barn.

Den andre fortellerstemmen som er veldig synlig i filmen er Elsa sin, den unge jødiske jenta på loftet. Dette er en fortelling som jeg tror mange hørt om før, for fortellingen om Anne Frank kan minne mye om Elsa sin fortelling, i alle fall rammeverket. Ettersom filmen er satt i en fiktiv by med fiktive mennesker, om vi ser bort i fra Adolf Hitler, gir Elsa sin fortellerstemme en følelse av noe kjent publikum kan feste seg på. Elsa blir også stemmen for det jødiske folket i filmen. Når hun forteller om sin opplevelse av krigen får vi et innblikk i hvor forvirrende og skummelt denne ideologien som vokste så sterkt frem på 30- og 40-tallet var, spesielt for et ungt menneske. Fortvilelsen, frustrasjonen, sorgen og sinnet som kommer med å ikke bli behandlet som en person lenger, men å alltid bli uglesett og sett på noe som ikke burde finnes i verden blir et perspektiv som Elsas karakter setter søkelys på. Elsa er også en ganske tøff jente. Hun lar ikke Jojo sine utsagn om jøder påvirke henne, istedenfor slår hun tilbake med kjappe replikker og bruker hans logikk mot han til tider. Hennes holdning viser oss hvor dumme alle mytene om det jødiske folket høres ut, men det forteller oss også at dette er ting hun har hørt før og ofte. Hennes stemme er også den største utfordreren til Jojo sitt syn på verden han tror stemmer. «You're not a Nazi, Jojo. You're a ten year old kid who likes dressing up in a funny uniform and wants to be part of a club» (Waititi, 2019, 01:04:42). Denne setningen veier tungt når man ser utviklingen Jojo får videre i filmen.

Et veldig interessant fortellergrep som blir gjort i filmen er fremstillingen av Adolf Hitler og utviklingen denne karakteren har utover filmen. Jo mer Jojo tviler på sin tro og sannhet, jo mer panisk, voldsom og nedlatende blir Hitler mot gutten. Også Hitlers utseende blir mer og mer brutt ned gjennom filmens gjennomgang. Han mister sine humoristiske innslag og kjappe replikker, og erstatter dette med sinne, høy stemmebruk og aggressivitet. De karakteristiske trekkene med Adolf Hitlers utseende og hans plass i historien gjør at han blir en karakter som store deler av publikum vil ha kunnskap om. Gjennom denne gjenskapningen av Hitler viser regissøren oss, som også er skuespilleren som spiller Hitler, hvordan krigens utvikling var for Nazi-Tyskland. En tapende kamp. Dette er som sagt noe jeg fant veldig interessant ved filmen og valget av fortellerstemme. Noe som skal ses på nærmere lenger ned i teksten er miljøskildring og hvordan brukes som et virkemiddel i filmen, men bruken av Hitler som en symbol på Nazi-regiments fallende reise er et veldig stekt og synlig virkemiddel.

Fortellingen i filmen blir fortalt i en kronologisk rekkefølge uten noen tilbakeblikk. Vi vet ikke hvilket år vi befinner oss i, men ut ifra tings om blir sagt skjønner vi fort at det er på tampen av krigen. Det blir blant annet nevnt av Jojo sin mor Rosie at de allierte har slått tyskere på flere steder i Europa. Mot slutten av filmen får vi vite om Hitler sitt selvmord og vi får følge med når de allierte maktene tar seg inn i Falkenheim, som da altså er den fiktive tyske byen vi befinner oss i. Selv uten tidsstempel, gir fortellerstemmene våre oss nok til at vi har en anelse om hvor i andre verdenskrig vi befinner oss tidsmessig.

4.4 Karakterene og deres betydning

Hovedpersonene i denne filmen kan sies å være Jojo og Elsa, med Rosie og Hitler med biroller. Det er disse fire filmen i hovedsak fokuserer på, med humoristiske innslag fra Jojos bestevenn Yorkki og et viktig innslag av lederen for Jungvolk, kaptein Klenzendorf. De litt mindre rollene får kanskje ikke så mye skjermtid, men når vi ser dem er de veldig viktige for å drive fortellingen videre eller for å minne oss på noe. Spesielt kaptein Klezendorf og Yorkki vil nok for mange sitte igjen som to høydepunkter for publikumet. Ikke bare for de er der som et komisk tilskudd, men fordi de hjelper våre hovedpersoner på hver sin måte. Videre i teksten skal jeg derfor presentere disse aktørene og deres plass i filmen.

4.4.1 Jojo

Johannes «Jojo» Betzler er vår hovedkarakter. Det er han vi følger, og det er han som har navnet sitt i filmens tittel. Når vi først møter Jojo fremstilles han som en selvsikker gutt som føler at han har

funnet sin plass i verden ved å melde seg inn i Jungvolk. Han blir matet med nazi-regimets ideologi, samtidig som han får være med barn på sin egen alder. I en tid hvor mye nok var usikkert kan man skjønne at en slik organisasjon virker tiltrekkende. Men vi skal ikke langt ut i filmen før vi merker at Jojo føler seg ukomfortabel. Når han nekter å drepe kaninen, ser vi en gutt som ikke er komfortabel med å faktisk utføre onde og skadelige handlinger, bare komfortabel med ideen. Når han i noen scener senere blir sprengt av en granat og får dette arret i ansikter, samt en skade i benet som gjør at han halter, får han selv oppleve å bli kastet til side av regimet han har sluttet sin tillit til. Han blir lenger ikke regnet som et fullkomment menneske, og flere ganger i filmen får han slengt etter seg at han er stygg. Han får ikke lenger delta i det han egentlig vil, men må nøye seg med å dele ut propaganda og samle inn metall. Hans hat mot jøder og det de står for kommer til syne når han først møter Elsa, noe han til syvende og sist heller ikke klarer å gjennomføre. For han blir kjent med henne. Han blir kjent med et menneske han er lært opp til å hate av samfunnet han er en del av. Og man får inntrykket av at han nok aldri har hatet jøder i utgangspunktet, det er bare det som har vært forventet av han. Jojo er rett og slett en liten gutt som bare vil passe inn et sted. Han vil så desperat høre til noe og føle at han er god til noe. Det betyr ikke at en skal unnskyldte alle mennesker som utfører forferdelige handlinger eller som er det av et nettverk som hater en gruppe mennesker rett og slett fordi de er den de er, men det gir mye rom for å diskutere hvordan en kan havne i slike situasjoner. Det gir rom for å kunne diskutere hva man som individ har ansvar for og hva som er et produkt av en gruppe mentalitet.

På mange måter er Jojo karakteren som skal representere publikum. For har ikke alle en gang i livet hatt et ønske om å høre til et sted og kjenne på følelsen av mestring. Kanskje som mest når vi var barn og ungdom. En lett påvirkelig alder, hvor kanskje sekundærsosialiseringen betyr mer for oss enn primærsosialiseringen. For hjemme møtes Jojo av en mor som ikke støtter hans syn og tvert imot prøver å jobbe mot det. Jojo sin karakter er ment å treffe oss i hjertet og trekke frem noen minner i oss. Et minne om at det ikke alltid er like lett å bare eksistere i denne verden. En verden som kanskje ikke er så tilgivende når en gjør feil. Jojo sin karakterutvikling sammen med de siste ordene som vi ser før rulleteksten kommer inn skal være vår påminnelse om at den du er nå, det du føler nå og det du gjør nå, trenger ikke å være det endelige produktet. «No felling is finale» avslutter filmen med. Og det oppsummerer på mange måter Jojo og hans fremstilling i filmen.

4.4.2 Elsa

Elsa sin betydning for filmens fortelling er å være jødernes representant og stemmen som jobber mot Jojo sterkest. Hun blir også en representant for de som klarte seg, som er en unntakshistorie for mange

de som opplevde andre verdenskrig. Et lyspunkt i en ellers veldig mørk periode i verdenshistorien. Som tidligere nevnt i avsnittet om de ulike fortellerstemmene kan Elsa sin karakter minne noe om Anne Frank. Selv om Anne Frank sin historie fikk en annen slutt enn det Elsa fikk, er det ikke til å unngå å tenke på den fortellingen når en ser den unge jødiske jenta som gjemmer seg på loffet. På mange måter kan man tenke at Taika Waititi har adoptert et av Quentin Tarantinos kjennetegn filmatisk hevn gjennom å redde livet til Elsa (Brinch, Gundersen, Bekken, Rustad & Sørensen, 2016, s. 134-135). Dette kjennetegnet er noe som også kommer litt inn i spill når det kommer til Adolf Hitler sin karakter, som blir presentert ved et senere avsnitt. Selv om det ikke direkte er slik Tarantino ville gjort det, med mye vold, kan jeg ikke la være å tenke på at ved at Elsa klarer seg, er dette et ønske mange hadde ønsket for Anne Frank også. Det er et virkemiddel for hvordan man skulle ønske historien skulle gått (Brinch, Gundersen, Bekken, Rustad & Sørensen, 2016, s. 134-135).

Elsa sin karakterutvikling på skjermen er ganske interessant, for introduksjonen blir gjort gjennom Jojo sine øyne. Det blir tatt i bruk virkemidler som man nesten bare ser i skrekkfilmer. En sakte hånd som griper dør karmen og en hånd som vandrer på geledet (Waititi, 2019, 00:24:12-00:24:35). Det representerer slik Jojo ser jøder på; skumle og slue mennesker som er i livet hans for å skremme han. Etter dette er hun som sagt en relativ tøff jente som står opp for seg. Det er også hun som har kontrollen over Jojo fra vi først ser dem på skjermen sammen. Men etter hvert som filmen går og våre to hovedkarakterer blir kjent med hverandre, forsvinner stereotypene og et mer genuint bilde av Elsa kommer frem; ei ung jente som er redd for at hun ikke får leve ut det livet hun hadde lyst til. Elsa og Jojo viser seg med dette å være like på mange måter. De begge later som om de er tøffe og sikre på utsiden, men innvendig er de egentlig redde og sårbare. Og ved at begge våre hovedkarakterer føler det sånn, får Taika Waititi frem et bilde om at det er offer på begge sider av krigen. Jeg vil ikke tro at dette er noe han gjør for å skape sympati for de som i en eller annen form tok del i nazi-regimet, men for å vise gråsonene i en krig. Historisk empati. Empati for de som levde på den tiden.

4.4.3 Rosie

Rosie Betzler er hjertet av filmen, og det kommer til synet som noe så normalt som knytingen av skolisser. En liten handling som har stor symbolsk betydning i filmen, noe som vil bli diskutert senere i analysen. I en film som allerede er fargerik, klarer hun allikevel å skille seg ut. Med fargerike klær og en optimistisk, men bestemt, holdning, er det ingen tvil om at hun er Jojo sin viktigste kilde til kjærlighet og ferge i hans liv. Hun er også stemmen for fornuft og til tider litt tøff kjærlighet. Hun representerer den voksne i filmen som vet at regimet kjemper en tapende kamp. Stemmen for at krig ikke gagnar noen og at man kan elske sitt land uten å ville ha noe med krigen å gjøre. Hun er

motstemmen til de som prøver å få Jojo til å vokse opp for fort og heller vil at han skal danse, elske og være et barn: «You're growing up too fast. Ten-year-olds shouldn't be celebrating war and talking politics. You should be climbing trees and then falling out of those trees» (Waititi, 2019, 00:51:31). Men selv med hennes mange forsøk på å få Jojo til å se den andre siden og se at dette ikke er en krig Tyskland kommer til å vinne, lar hun han allikevel finne veien selv. Det er som om hun skjønner hans behov for å høre til et sted, og hun lever i håpet at ved krigens slutt vil han endre sin mening.

Rosie er fargene i hans liv, så når han finner henne hengende på torget virker omgivelsene rundt han mørkere. Hennes død blir den siste brikken som faller før Jojo skjønner at det regimet han har hatt så troen på faktisk ikke vil det som er best for han. Hans mor som sprede så mye farge og kjærlighet ble tatt fra han fordi hun ikke delte regimets tro. Så hvordan kan noe som skal være så bra, mene at noe så lyst må bli fjernet fra verden? Hennes død kan ses på som et symbol på mot og urettferdighet. Et symbol på mot fordi hun turte å stå opp for andre og kjærligheten hun viste Jojo triumferte til slutt. Et symbol for urettferdighet fordi hun nettopp turte å vise mot og kjærlighet.

4.4.4 Adolf Hitler

Adolf Hitler som en komisk karakter og som en fantasivenn kan jeg ikke si er noe som skjer ofte i filmer som omhandler andre verdenskrig. I motsetning til de andre karakterene er navnet et kjent navn for de fleste og ved å ta i bruk et kostyme som er veldig gjenkjennbart, er det ikke tvil om hvem vi ser fremfor oss. Når en vet noe om personen Hitler også, skjønner man fort at måten han påvirker Jojo på er en av de trekkene han var mest kjent for. Han var en god taler og en god motivator. Hadde han ikke vært det hadde han nok ikke kommet til makten slik han gjorde på 30- og 40- tallet. Det kommer tydelig frem i motivasjonstalene han holder for Jojo på morgenen i starten av filmen, i skogen etter at han ikke ville drepe kaninen og når han oppmuntrer han til å bruke Elsa for egen vinning. Det er allikevel noe behov eller kriterier å ha kunnskap om Adolf Hitler som person for å kunne forstå at han blir brukt som et middel for å manipulere Jojo og være en form for djevel på hans skulder, men det er en interessant observasjon når man ved at en av Hitlers styrker var hans evne til å tale for folket. Det er også noe som kan sies om hans oppførsel i filmen og en slags dobbelstandard karakteren har ovenfor hva han sier og hva han gjøre. Jojo blir fortalt i filmen flere ganger at han trenger å vokse opp, inkludert fra Hitler, men denne karakteren som skal være den store lederen for et av mest fryktinngytende regimene i historien oppfører seg som et barn. Han bruker grimaser, smålige hevner og reagerer med sinne når han ikke får det som han vil. Noe man kanskje normalt assosierer med et barn når de ikke får viljen sin. Spesielt er dette fremtreden når Jojo begynner å tvile på regimet og vi

får se en smålig, og sjalu, Hitler som har blitt satt i bakgrunnen av moren og Elsas ord. Et moralsk kompass som kun har sine egne interesser og som ikke bryr seg om hvem som brukes for å oppnå sine mål.

Det å ta i bruk navnet og utseendet til en person som har påført så mye tragedie på mennesker er et modig trekk, et uventet trekk og kan diskuteres om det er litt kontroversielt å ta i bruk en komediefilm. Noe som gjør at filmen kan brukes som et diskusjonspunkt for hva man kan ta i bruk som humor og hva som ikke burde tulle med. Spesielt i tiden vi lever i er det mange tematikker som ingen lenger tørr å tulle med, i fare for å få en sint gruppe mennesker etter seg. Det er så klart mye av det som er rettferdiggjort og jeg er enig i at noen ting tuller man bare ikke med. Og kanskje er det ikke min plass å synes at det å bruke Hitler på denne måten ikke er feil, ettersom jeg ikke er etterkommer av noen som er påvirket av Holocaust. På ingen måte foreslår jeg at vi skal sitte igjen med at vi skal like Hitler etter denne filmen, det er det siste jeg mener, men det er allikevel et punkt å påpeke at slike karakterer kan brukes for å få frem gode poenger og diskusjoner. Selv om det er i en komedie og i en lettere tone. For det denne filmen gjør er at vi alltid ler av han, ikke med.

4.4.5 Kaptein Klenzendorf

Ofte i filmer finner vi en karakter som virker likegyldig til det som foregår med de andre. De gjør det de blir fortalt og holder seg som regel på sidelinjen til noe skjer og de føler en trang til å blande seg inn. I denne filmen er dette Kaptein Klenzendorf. Han kan kanskje beskrives som filmens usannsynlige helt, eller kanskje helt er et litt sterkt ord å bruke på en som har viet sitt liv til nazi-regimet, uansett om han er et produkt av sin tid eller ei. Vi møter han som en mann som har som oppgave å trene opp de unge barna i Deutsches Jungvolk. Han er skadet i krigen, og fordi vi vet fra hva historien har fortalt oss og fordi han sier det selv, betyr dette at han ikke ses på som noen som lenger kan delta i krigen for nazi-regimet. Kastet til side, som Jojo også blir i filmen. Det er derfor et bilde av en mann som kun gjør det han blir fortalt fordi det er et regime han fortsatt tror på. Det er ikke før vi ser han begynne å skape et slags bånd med Jojo at vi først får inntrykket av at hans moralske kompass har grenser for hvor langt han er villig til å gå for regimet. Det var allikevel en litt skjult utvikling. Første gangen jeg så filmen tenkte jeg ikke over det faktumet at han og nestkommanderende Finkel bare tilfeldigvis dukket opp i Jojo sitt hus når Gestapo kom for å undersøke det, men etter å ha sett den flere ganger er det tydelig at kaptein Klenzendorf har et inntrykk av at Jojo har en jøde hjemme hos seg, at moren er i motstandsbevegelsen og at han ikke er enig i at Jojo skal komme i trøbbel eller bør straffes for å hjelpe å hjelpe en jøde. Det er også noe han lovet moren til Jojo; å passe på han og sørge for at han har det bra. Kanskje dette er et glimt av at denne

løftet er noe han ser på som en oppgave utover kontortidene. Selv om han absolutt ikke skal frikjennes for det han tok en del av, trer han på mange måter inn i farsrollen for Jojo og blir en relativt stabil voksen for han. Filmen følger ikke forholdet deres så tett, men vi får allikevel se glimt av at Jojo kommer til kaptein Klenzendorf for råd når det kommer til hvordan man kan se at noen er jøder og hva han skal gjøre om han finner en jøde. Og siden de befinner seg på samme kontor nesten daglig, kan jeg ikke la være å tenke på at det har formet seg et slags bånd mellom de to karakterene. Et bånd som kommer til syne når han er med på å redde Jojo og Elsa fra Gestapo, og når han forteller den russiske soldaten mot slutten av filmen at Jojo er en jøde og ikke en tysker. Han selv blir drept på slutten, som mange som sympatiserte med nazistene ble, etter at de allierte styrkene tar over byen, men han klarte å sikre at han i alle fall gjorde en god gjerning. Han fikk reddet et ungt liv slik at Jojo kunne få muligheten til å lære fra sine feil og utvikle seg som menneske. Vi kommer ikke til å vite helt sikkert om kaptein Klenzendorf er en mann som gjorde det han måtte gjøre for å overleve i den tiden han levde i eller om han faktisk trodde på saken regimet sto for, og at Elsa og Jojo bare var unntak for han. Men igjen ser vi en karakter som kan drive samtalen og diskusjonen om vårt individuelle ansvar skal tyngre mer en gruppementalitet.

Hans forhold til nestkommanderende Finkel er også en slags side fortelling som i enkelte scener henter til at disse to kanskje har et annet type forhold en kolleger, et mer romantisk forhold. På denne tiden kan man med sikkerhet si at homofili ikke var sett på som akseptabelt og mange homofile ble også offer for Holocaust. Det tar ikke stor plass i filmens fortelling, men det er et lite og diskrete hint til at de to ikke kan leve ut hvem de er og hvem de elsker i den verden de er en del av.

4.4.6 Yorki

Den siste jeg vil nevne kort er bestevennen Yorki. Rollen hans er relativt liten, og for det meste når vi ser han på skjermen er det for å virke som et humoristisk innslag, synes jeg fortsatt hans fotavtrykk settes på filmen. Jeg tror vi alle kan være enige i at det å sende barn i krig er forkastelig og umoralsk. Men det skjer. Det å også lære barn å hate noen fordi de er annerledes er heller ikke noe som er borte i dagens samfunn. Og i motsetning til Jojo, får vi ikke se Yorkis tankeprosesser eller indre kamp, men vi kan lett se at han bare gjør det han blir fortalt. Han setter ingen spørsmålstegn ved det de voksne ber han om å gjøre, fordi han stoler på at de voksne vet best. Det høres kanskje veldig dramatisk og ut kanskje noe av det er jeg som drar strikken litt langt fordi jeg er så dypt inne i analysen, men selv med en humoristisk tone og sarkasme får våre filmskapere til å konvertere et budskap om at barn har ingen ting i en krig å gjøre og at voksne må være forsiktige hva de lærer sine barn. De fanger fort

opp ting, og noen vaner er vanskeligere å avvende en andre. Yorkie er kanskje bare et lite morsomt innslag, men han er en stabil god venn til Jojo.

4.5 Miljøskildring

Krigsfilmer er for det meste satt i settinger hvor krigen skjer eller i steder som er påvirket av krigen, ofte på den mest negative måten. Alt rundt virker grått og kaldt, og ofte er menneskene vi ser også slik. Miljøet som omringer denne filmen, er i mine øyne noe som gjør den veldig interessant. For selv om vi fort skjønner hvor i verden vi er og vi vet hvor i historien vi befinner oss, tror jeg denne filmen reflekterer hvordan livet var for en stor del av befolkningen. Det er kanskje rasjonering og harde kår når det kommer til enkelte ting, men solen skinner fortsatt, barn leker og livet går noenlunde normalt. Filmen er fri for de mest grusomme bildene og omstendighetene de som var ofte for Holocaust og for de som kriget.

4.5.1 Farger

I motsetninger til mange andre krigsfilmer jeg har sett, er denne filmen fylt med mye farger. Farger er et godt virkemiddel for å skildre humøret og tonen filmskaperen vil at du skal føle når du ser på filmen, mye fordi vi assosierer ulike farger med ulikt humør. Etter å ha lest noen artikler hvor Taika Waititi, produksjons designer Ra Vincent og filmens filmfotograf Mihai Mălaimare Jr., gjorde i forbindelse med utslippet av filmen, var dette et bestemt valg for å skildre krigen for mannen i gata. De hadde funnet ut av i undersøkelsesperioden at mange av de gamle filmene fra andre verdenskrig, som hadde nå blitt gjort om til fargefilm, viste et mer fargerikt Tyskland enn de hadde forventet seg (Ellwood, 2019a) (Ellwood, 2019b) (James, 2019). Dette gjør at miljøet rundt våre karakterer skildrer et Tyskland som det var, for denne byen ligger ikke midt i en krigssone. Det er trær som er i full spring, sol, vann, fugler og blomster som omringer denne lille fiktive tyske byen. Den ligger på utsiden av grusomhetene. Huset til Rosie og Jojo reflekterer også denne samme tonen. Det er farger og det er lunt. Det er kanskje ikke det mest møblerte hjemmet, noe som tyder på at de kanskje måtte selge unna noe for å få råd til mat, men det er et visuelt bilde på et livlig hjem som er trygt og godt for Jojo.

Ved å begynne filmen med så mye farger, er det også lett å dermed endre tonen i filmen ved å endre fargetonene. Noe som blir gjort noen ganger i løpet av filmen. Første gang tonene har en liten endring er når Jojo finner Elsa på loftet, og fargene dempes noe for å signalisere at Jojo sin verden er i endring. Andre gangen fargene endres er når Jojo finner sin mor hengende på torget. Som tidligere nevnt er Rosie etter min mening hjertet i filmen, og når hjertet til noen dør, da forsvinner fargene litt. Her i fra

og til de allierte tar over byen er det mye mer kalde toner som blir brukt for å signalisere en slags sorg og vendepunkt i filmen. Filmskaperen påpekte også at når de allierte kommer inn i byen ble det gjort et valg om å holde seg til grønn- og gråtoner for å ikke la fargene rundt få distrahere seeren fra karakterene våre når filmen kommer mot slutten (Ellwood, 2019a) (Ellwood, 2019b). Dette med farger er kanskje ikke alltid noe man tenker på når enn ser film, om man ikke går inn for å gjøre det, men det har en sterk innvirkning på vår seeropplevelse, og med kombinasjon med andre virkemidler gjør det at vi føler fortellingen på en annen måte enn om omgivelsene bare hadde vært i de samme fargetone gjennom hele filmen.

4.5.2 Kostymer

Når det kommer til kostymer er det nok ikke slik at elevene legger stor merke til om dette er passe for andre verdenskrig eller ikke. Det skal jeg innrømme at jeg ikke hadde noen mening om heller. Men det er allikevel noe som kan tas i bruk for å se på historisk korrekthet og hvordan kostymene er med å fortelle fortellingen. Det handler om å sette seg inn i det. Det er ikke nødvendig for å forstå filmen, men det kan være en tanke å ha i bakhodet.

Kostymene i «*Jojo Rabbit*» er en blanding av historisk korrekt bekledning og kostymer som er laget for å fortelle oss noe om karakteren som har den på seg. Mest naturlig er det å starte med Adolf Hitler sin uniform ettersom dette er den eneste personen i filmen som er en person som faktisk har eksistert. Ifølge filmens kostyme designer Mayes C. Rubeo er de tre ulike uniformene vi ser han i historisk korrekt (Whitlock, 2019). Mye av det samme gjelder også for uniformene Jojo og de andre barna i Jungvolk har på seg. Kilden til disse uniformene ble hentet fra originale design Rubeo hadde funnet i et arkiv. Tanken bak den mer blå- svarte draken vi ser han i når han jobber med å dele ut propaganda blant annet, er at han skal se ut som en politimann. Noe som skal tydeliggjøre for oss seere at han blir behandlet som et voksent menneske og skal ha en form for autoritet over de sivile (Whitlock, 2019). Karakterene som ikke har noen tilsynelatende historisk korrekt utgangspunkt, men som virker mer som en forlengelse av karakterens fortelling, er Rosie, kaptein Klenzendorf og Elsa. I Rosie sitt tilfelle blir vi igjen presentert med denne tanken om at hun er fargene i Jojo sitt liv. Med stilige hatter, rød leppestift og sterke farger som gjenganger i sine kostymer, kan enn ikke la være å la øynene falle på Rosie i nesten hver scene hun er med i. Noe som Rubeo snakket om i forbindelse med intervjuer som er gjort, er valget å ha Rosie i bukser fremfor kjoler eller skjørt. Selv om bukser på 40-tallet ikke var en unormal ting for damer å ha i skapet, var det heller ikke sett på som veldig akseptabelt. Valget å derfor å ha henne i bukser gjennom hele filmen er med på å hamre inn Rosie som en rebelsk kvinne som går sine egne veier og gjør det som føles riktig for henne (Tangcay, 2020) (Whitlock, 2019).

Kaptein Klenzendorf har noe som ser ut som en mer klassisk uniform med medaljer for sin tid for det meste av filmen. Om denne uniformen er historisk korrekt kunne jeg ikke finne et konkret svar på, men den er ovenbevisende nok til at den ikke synes å være merkelig eller unormal. Den er ikke noe spesielt, noe som kanskje er en refleksjon på hva regimet synes om Klenzendorf. Bare en av mange. Uniformen som han er bekledd i på slutten av filmen er mer kaotisk, litt over toppen og har noen hint av farger ved seg, som om han vet at dette er siste mulighet han har til å være seg selv og utrykke seg. Dette er ikke for å si at alle som er homofile er fargerike eller å si at alle som er fargerike er homofile, men det er en måte filmen kan utrykke dette på uten å si det.

Den siste personens kostyme jeg vil påpeke er Elsa sitt, mest fordi det ikke er noe interessant med det. Klærne hennes gjennom hele filmen er nøytrale i fargen og kjedelige i forhold til karakterene rundt henne, som nok er poenget. Filmene er presentert til oss gjennom øynene på et barn. Et barn som ser på jøder som Elsa som ubetydelige for han og verden. Dette kan sies å reflekteres gjennom hennes klær. Og ved nærmere titting kan det virke som om hun bare har på seg sko i to scener av filmen; når Gestapo kommer til huset og ved siste scene når krigen er slutt. Dette er nok mest sannsynligvis fordi hun bare måtte flykte så fort hun kunne for å unngå å bli tatt til fange av nazistene. Det er ikke før i den siste delen av filmen vi får se henne i andre klær. Her har hun på seg en fargerik jakke og en skjorte med mønstre på, noe som mest sannsynligvis kommer ut av skapet til enten Rosie eller hans søster Inge. Men denne endringen i klær for Elsa kan ses på som et skifte i hvordan Jojo ser henne, at hun føler seg fri og at hun på sitt vis har tatt Rosie sin roll i Jojo sitt liv.

4.6 Tema og budskap

Filmene er kategorisert som en komedie-dramafilm, og for det meste har filmene en relativt lys og lett tone på overflaten. Det er allikevel en film med et stort hjerte som tar opp viktig tematikk og budskap, som har sine mer tunge og triste stunder. Filmene tar nemlig noen vendinger som kan være følelsesladete for mange. Det er en film med mange lag som kan få deg til å tenke. Filmene har som hensikt å prøve å få publikum til å tenke over deres individuelle plass og ansvar i verden, samt å få oss til å sette oss inn i noen andres perspektiv. Filmene viser oss at det er lov å endre mening om ting vi før trodde på og gjøre feil. Det er en film som viser oss hvor viktig kjærlighet er i et menneskets liv og at noen bryr seg om deg.

Temaet for filmene er andre verdenskrig, men mer om tilsynelatende vanlige mennesker i en vanlig by under krigen. Filmene er relativt fri for grusomme scener og krigsfylte scener, utenom da de allierte kommer til byen i siste del av filmene. Menneskene vi blir kjent med er utenfor krigen, selv om våre hovedkarakterer er klar over hva som faktisk skjer og hva regimet holder på med. Filmene tar opp

hvordan propaganda kan være med å påvirke oss og presentere et spesifikt narrativ. Vennskap, kjærlighet, mot og barndom er også viktige temaer som filmen tar opp.

Alle våre hovedkarakterer er med å fremme hvert sitt budskap med sin fortelling. Jojo sin fortelling formidler en ung person som prøver å finne et sted å høre til og bli akseptert. Han er til for å vise oss at det er lov å endre mening etter hvert som man lærer ting i livet og det er lov å gjøre feil. Han er også et bilde på at hat for andre er lært oppførsel, ingen er født med hat for noen. Han er vårt bilde på at vårt individuelle ansvar er viktig og at det vi sier og gjør betyr noe. Elsa er som tidligere nevnt vårt ansikt på de som er var ofrene i krigen. I en film som ellers ikke fokuserer på de som ble drept i Holocaust, er hun vårt eneste bilde inn i denne verden. Og for et bilde hun er. I motsetning til mange andre filmer om andre verdenskrig hvor ofrene har et ansikt, er Elsa tøff, bestemt, sint og har en humoristisk sans. Dette sier mer om hvordan andre filmskapere velger å fremstille ofrene for andre verdenskrig enn noe annet, men det er et interessant valg. Hun viser så klart sårbarhet og lengter etter et liv hvor hun kan leve fritt, men hun lar seg ikke pille på nesa av en liten gutt som tror han er bedre enn henne på bakgrunn av hvem hun er. Hennes fortelling blir derfor et budskap om håp, rettferdighet og motstandsdyktighet. Rosie sin fortelling er et budskap om å gjøre det som føles riktig for deg, stå opp for de som trenger det mest og at det er viktig å holde på troen om at de gode vinner til slutt. Selv om det er mørke tider, er det viktig å sette pris på det enn har, spesielt frihet. Mye av dette kommer til syne gjennom hennes kjærlighet for dans og lek. Kaptein Klensendorf sin fortelling formidler at mennesker ikke alltid er det de virker som og at handlingene vi gjør kanskje ikke alltid er det vi ønsker å gjøre. Noen ganger gjør man noe for å overleve eller for å bevare sin egen sikkerhet og velvære. Yorkie sin fortelling er kanskje ikke så stor eller bærer det tyngste budskapet, men hans fortelling er en fortelling om evig optimisme og det å være en god venn for noen.

Et felles budskap som de alle forteller oss, selv med sine individuelle reiser, er at krig gagnar ingen og på et vis er de alle ofre for det de som er på toppen bestemmer. Til syvende og sist bryr ikke de på toppen seg om hvem som blir påvirket av krig, så lenge de får sine ønsker oppfylt. Krig vil påvirke mennesker i ulik grad og ha ulike konsekvenser for veien videre, så jeg sammenligner på ingen måte ofrene for Holocaust sin opplevelse med mannen i gata, men konsekvensene av krig er et spekter. Og på sin måte får «*Jojo Rabbit*» frem dette med humor, satire og et fint knippe karakterer, bakt inn i en fortelling med mye hjerte.

4.7 Kritikk av filmen

Selv om det som har blitt presentert mest positivt om filmen og dens budskap så langt i denne oppgaven, må det diskuteres noen aspekter av filmen som kan veie for å ikke bruke akkurat denne

filmen i undervisning. Holocaust og behandlingen menneske som mistet livene sine i denne tragiske hendelsen bør behandles med sensitivitet og respekt. Derfor er det naturlig å påpeke at å velge en film som bruker Adolf Hitler som en humoristisk karakter og en ung gutt som er deltagende i hans regime, muligens ikke faller i god jord hos alle. Selv om hensikten er å le av dem og deres ideer, ikke med dem. Det kan betraktes som lite sensitivt å ha dette som sitt senterpunkt i filmens historie, hvor jødene havner i bakgrunnen. Noe de ofte gjør i filmer om andre verdenskrig. Noe alle grupper mennesker som var ofre for Holocaust ofte gjør. Selv ved en sterk og modig representant i Elsa, er det ikke til å komme unna at hun er alene i fremstillingen av jøder i filmen. Det er så klart en film som tar for seg og gjør narr av mennesker som tok del i nazi-regimet, men igjen er det en film som setter ofrene i baksete på et vis selv med hennes representasjon.

Filmen har også blitt tolket av noen som et forsøk på anti-hat humor, men i stedet har blitt på grensen til nazi-propaganda og at filmen ikke tok spøken langt nok så det så ut som et forsøk på å si at «det finnes gode mennesker på begge sider». Denne ideen er kanskje best representert med Jojo selv og unnskyldningene om at «han er en ung gutt som ønsker å være en del av noe». Dette er også noe jeg selv mente da jeg skrev filmanalysen. Kanskje fordi jeg følte for denne lille gutten som så tydelig var påvirket. Dette med en «positiv» innstilling til nazistene er noe vi møter med en gang i introen til filmen. Vi får en videosekvens der «*I Wanna Hold Your Hand*» av the Beatles blir spilt på tysk, mens vi får presentert klipp fra virkeligheten der Hitler blir presentert som nesten en superstjerne, litt som the Beatles. Det kan tolkes to veier; du tenker hvor latterlig det er at en slik man ble hyllet på denne måten, eller du kan se på det som et dårlig forsøk på å gjøre narr av det (Bradshaw, 2019) (Geisinger, 2020). Det kan være at noen av disse kritikkene er satt litt på spissen, og at den bare ikke traff enkelte slik filmskaperen hadde tenkt, men det er veldig gyldig kritisering av filmen, og noe som gjør at den blir mer spennende å snakke om i undervisningen også.

En personlig observasjon jeg hadde etter å ha sett filmen noen ganger, var sluttscenen og en liten detalj jeg ikke hadde tenk på de første gangene. Når Elsa og Jojo står utenfor huset kjører det en bil forbi med det amerikanske flagget på seg. Det er det eneste flagget, utenom nazist-fallet vi ser i hele filmen. Det dette flagget indikerte for meg var en slags påpekning om at amerikanerne er den store helten i det hele. Historien viser så klart at amerikanernes innblanding fra 1941 og utover hadde stor innvirkning på krigen, men historien sier også at det var flere av de allierte landene som var medvirkende til at Tyskland kapitulerte. Det er også vært å påpeke at når det kommer til de som henter inn nazistene og henretter dem når byen er tatt over, er dette soldater som skal representere sovjetiske soldater. Ved ettertanke kan dette virke som en form for distansering mellom de sovjetiske og amerikanske styrkene for å fremme amerikanerne som «de gode» og sovjetene «som de onde»

gode». En litt «bad cop/good cop» situasjon. Igjen, dette er små detaljer som har blitt observert etter mange gjennomganger av filmen og noe som ikke trengs å blåses ut av proporsjoner. Det er heller ikke et forsøk på å ta fra Amerikas innsats i krigen, men etter en tenkeperiode følte jeg det var et punkt vært å nevne.

4.8 Historiebevissthet og historisk empati i filmen

Tidligere i analysen valgte jeg å fokusere på seks forskjellige karakterer, deres fortellerstemme og karakterens betydning. Alle karakterene, selv om de eksisterer sammen og kjenner til hverandre, er på seks ulike veier og har seks ulike liv. Filmene fanger med dette seks ulike liv, selv om mye av det oppleves gjennom øynene på en ti år gammel gutt. Det er to unge gutter involvert i Jungvolk, en fantasivenn i form av en av historiens mest kjente ledere, ei kvinne i motstandsbevegelsen, ei jødisk jente og en mann involvert i nazi-regimet. Selv om disse menneskene er fiktive, presenterer den allikevel hvordan det kunne vært et relativt vanlig menneske under andre verdenskrig og hvordan du kan påvirkes av miljøet rundt det. Filmene har som mål å få oss til å tenke over at mennesker finner veien inn i ekstreme miljøer av ulike årsaker. Kanskje er dette at karakterene ikke er ekte en fordel for å formidle dette, for vi sitter ikke med allerede tilgjengelig informasjon om personer som har eksistert, utenom Hitler. For ved å fortelle fortellinger uten kjente navn, er det kanskje lettere å ha empati med dem. Kanskje spesielt de som i utgangspunktet ikke er ofrene. For i første omgang er det veldig lett å ha empati med Elsa og Rosie. Elsa fordi hun er jødisk og Rosie fordi hun prøver å stå opp for ugjerningene som krigen medfører. De andre krever det litt mer for å ha empati med. De er vanlige mennesker i en vanlig by, som er de som må leve med konsekvensene av hva de på toppen velger å gjøre.

Som nevnt flere ganger i analysen gir denne filmen mulighet for å snakke om individuelt og kollektivt ansvar, og om det er frivillig eller ufrivillig deltagelse. Det gir rom for å reflektere over hvor mye undertrykkelse og terror av befolkningen er med i forklaringen på hvorfor så mange velger å støtte oppunder disse ideene eller om samtykke, mobiliseringen og villig deltagelse blomstret når muligheten oppsto (Sørensen, Hagtvatn, Steine (red.), 2011, s. 98-99). Og for å i det hele tatt å begynne å kunne diskutere dette, må man sette seg inn i hvordan det var å være et menneske på denne tiden.

Når det kommer til Hitler, høres det skummelt og feil å si at man skal skape en form for historisk empati fordi vi vet hva vi vet om han og det ikke ønskelig at noen av elevene sitter med holdninger som reflekterer noen av hans idealer. Men hans ideer og ideologi er viktig å ha kunnskap om slik at enn kan forstå hvorfor han gjorde det han gjorde, hvor de kommer fra og hvordan de har vært med å endre verden. I skolesammenheng bør nok grensen for hvor mye av slike mennesker de blir presenter

for minimeres til bare det nødvendige. Hans plass i historien er viktig. Det han og resten av regimet gjorde bygge under forståelsen om hvordan fortiden påvirke nåtiden og fremtiden. Andre verdenskrig var et stort vendepunkt i nyere historie. Krigens utfall og påvirkning har satt sine spor så dypt, at vi i dag fortsatt bruker den som et sammenligningspunkt for hendelser som har funnet sted siden. Samtalen rundt ekstremistiske ideologier, rasisme, totalitære regimer og folkemord ble virkelig tatt på alvor etter denne krigens slutt. Dette var ideer som dominerte det 20. århundrene, enten det var nasjonalisme, fascisme eller kommunisme. Det er ideer som fortsatt eksisterer i vår tid og som det er viktig å snakke om (Sørensen, Hagtvatn, Steine (red.), 2011, s. 11). For selv om det har blitt gjort positive endringer i samfunnet etter andre verdenskrig, er det viktig å avvise holdningen om at dette tilhører fortiden, for det gjør det ikke.

4.9 Avslutting

Hensikten med denne filmanalysen var å få en dypere forståelse av filmen. Hensikten var også å kunne implementere funnene inn i et undervisningsopplegg, noe jeg føler også ble resultatet. Filmanalysen viser til hvordan de ulike karakterene påvirker sin og andres historie, og hvilke betydning de har for filmen som fortelling. Den trekker frem at det finnes gråsoner når enn snakker om menneskers valg og at ikke ting alltid er som det ser ut som på begynnelsen. Spesielt dannet filmanalysen et godt grunnlag for å lage et undervisningsopplegg med tanke på historiebevissthet og historisk empati. De seks karakterene jeg valgte å fokusere på kan på hver sin måte sies å ha noe med hvordan deres handlinger i sin samtid, 1940-tallet, vil påvirke samfunnet i nåtiden og fremtiden. Det at flere av karakterene også, spesielt Jojo, også har en utvikling i hans eget personlige tankesett og møter noen som utfordrer hans eksisterende tankesett, lager grunnlaget for å kunne undervise om historisk empati og det å se historie i lys av tiden den befinner seg i.

Selv om filmen er satt i en fiksjonell by med fiksjonelle karakter, er det overaskende hvor mye historie enn faktisk kan lære av den og hvor mye av kravene som skal til for å kunne være en historisk dramafilm. Selv om mange av aspektene er mer rettet mot tankesett og mennesker, er det ikke slik at dette ikke er en viktig del av historien. Datoer, bygninger, steder og krigsslag er ikke alt historie har å by på. Menneskene og følelsene dere er vel så viktig, og er det som til syvende og sist er med på å sikre at vi ikke glemmer ting som har skjedd og det som gjør at vi kan lære av feil som har blitt begått i fortiden. Etter filmanalysen synes jeg det har tydelig kommet frem at «*Jojo Rabbit*» er godt egnet for oppgaven å fremme at den er egnet for undervisning.

5 «Jojo Rabbit» i undervisning

Da jeg gikk inn for å velge min tematikk for denne masteroppgaven, brukte jeg en del tid på å finne ut av hvilken film jeg ville velge. Det måtte være en film som var interessant nok å holde på med over lengere tid og noe som var passende å vise i en skoleklasse. Så kom jeg til å tenke på egen erfaring og opplevelser jeg har hørt fra andre om film i undervisning. De fleste forbinder film og skole med historie. Kanskje mer spesifikt andre verdenskrig og den kalde krigen. Og det er de samme filmene som går igjen; *Schindlers Liste* (1993), *Tretten dager* (2000), *Gutten i den stripete pysjamasen* (2008), *Pianisten* (2002) og *Der Untergang* (2004) er alle veldig vanlige. Misforstå meg rett, dette er bra filmer og de populære i klasserommet for en grunn, men jeg måtte stille meg spørsmålet om hvorfor alle er så dystre? Må det vi ser være trist og grått for at det skal komme kunnskap ut av noe? Kan en ikke lære om viktig tematikk og ha reflekterte, ordentlige samtaler uten å vise alle de sterke bildene mange av disse filmene byr på? Finnes det andre filmer som kan være med i samtalen omhandlende samme tematikk? Jeg mener ikke så si at det dystre og triste er noe elever skal skånes for. Jeg er fullt klar over at verden ikke er solskinn og blomster hele tiden. Men når jeg tenkte over filmene som en vanligvis bruker, lurte jeg på om det var mulighet for å finne en film med en annen vinkling.

«Jojo Rabbit» er som etablert tidligere i teksten en komedie-dramafilm. Og på grunn av dette skilte den seg veldig ut for meg og jeg valgte den av den enkle grunn at jeg selv likte den veldig godt. Filmen tar ikke lett på nazi-regimet eller forsvarer mennesker som var innblandet. Det er faktisk det motsatte. Filmen bruker satire og komedie for å vise hvor absurd mye av det som skjer i en krig er, og hvor latterlig konspirasjonene rettet mot det jødiske folk er. Denne filmen er heller ikke fri for sine tyngre stunder, noe som det er viktig å kommunisere i undervings delen. Filmen kan til tider være en berg og dalbane når det kommer til følelser. Sammen med hjelp av ulike virkemidler, en god blanding av karakterer og et budskap, får den oss seere til å kanskje ikke se alt i svart- hvitt. Den får oss til å tenke gråsoner. Dette er noe jeg synes faktisk kom bedre frem i denne en i de filmene som regnes som mer seriøse dramafilmer, mye takket være våre hovedfigurer og bruken av an fantasivenn. Det så klart opp til oss selv hvor mye vi legger ned for å prøve å se disse buskapene og tankevekkeren, men etter å ha sett filmen flere ganger er jeg ikke i tvil om at den kan brukes som et godt verktøy for flere ulike undervisningsopplegg og i flere ulike tematikker. Mulighetene for et tverrfaglig samarbeid er også til stede, men oppgaven vil ha et fokus på å bruke filmen i samfunnsfagtimene. I hovedsak skal jeg drøfte og utarbeide et undervisningsopplegg som omhandler historisk empati, historiebevissthet, karakterenes roller og om elevene kan lære noe om andre verdenskrig. Dette siste punktet vil ikke være fokuset i undervisningsopplegget, men den del av sluttrefleksjonen.

5.1 «JoJo Rabbit»: kjerneelementer og kompetansemål

Den norske skolen har som tidligere introdusert i kapittelet om teori en rekke ønsker for hva den norske skolen skal oppnå når det kommer til kunnskap og ferdigheter de som går ut av den norske skolen skal ha. I teoridelen ble de større linjene presentert via den overordnede delen av lærerplanen og samfunnsfagets relevans. Sammen med dette er det også en rekke kjerneelementer og kompetansemål for grunnskolen, med delmål etter 2., 4., 7. og 10. trinn. Denne oppgaven vil se på relevante punkter for mål etter 10. trinn som kan delvis oppfylles ved å svare på problemstillingen for oppgaven: «Kan bruk av «JoJo Rabbit» (2019) i samfunnsfagundervisning fremme historiebevissthet og historisk empati?». «JoJo Rabbit» som film tar for seg en rekke tematikker som identitet, barndom, kjærlighet, krig, nasjonalisme og aksept. Det kan også argumenteres for at filmen kan tas i bruk når det kommer til virkelige historiske hendelser i visse aspekter, noe som jeg skal komme tilbake til senere i oppgaven. Men ut fra filmens tematikk er det en rekke relevante kjerneelementer og kompetansemål som delvis eller i sin helhet kunne oppfylles via et undervisningsopplegg som er bygget rundt bruken av «JoJo Rabbit».

Kjerneelementene i lærerplanen består av begreper, metoder, tankemåter, kunnskapsområder og uttrykksformer som er sentrale for det faget det er snakk om. Det er kjerneelementer som skal være gjennomgående gjennom de ti grunnskoleårene for å bidra til at elevene over disse årene utvikler en større forståelse av fagets innhold og sammenheng (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 1). Innenfor kjerneelementene som samfunnsfag har valgt ut, finner vi underkategoriene undring og utforskning, samfunnskritisk tenking og sammenhenger, demokratiforståelse og deltakelse, bærekraftig samfunn og til slutt, identitetsutvikling og felleskap (Utdanningsdirektoratet, 2020, s.2-3). I avsnittet om samfunnskritisk tenkning og sammenhenger blir også begrepet historisk empati brukt, da det står at «Dei skal sjå korleis utviklinga i fortida var prega av både brot og kontinuitet og kva som bidrog til endringer, samt utvikle historisk empati» (Utdanningsdirektoratet, 2020, s.2-3). På hver sin måte vil dette undervisningsopplegget være innom alle disse underkategoriene, med unntak av kategorien bærekraftig samfunn. Kort oppsummert omhandler deler av disse punktene mye om å sette seg inn i andres forståelse og perspektiver av verden i både fortid, nåtid og fremtid. De veier også tungt på perspektivmangfold og søken etter å forstå hvordan mennesker takler konflikter. Dette er også målet med undervisningsopplegget som skal utformes i denne oppgaven; å bygge et opplegg rundt «JoJo Rabbit» som fokuserer på historiebevissthet og historisk empati for å kunne utvikle elevenes forståelse av mennesker som levde i en annen tid, et annet sted og kunne implementere dette videre i sitt eget liv her og nå. For å klargjøre, så er det ikke meningen at alle kjerneelementene skal bli oppfylt i sine helheter, men elementer av dem vil bli å kjenne igjen i opplegget.

Når det kommer til mulige kompetansemål som kan tas i bruk for dette opplegget og delvis oppfylles har jeg valgt ut fire mål som utpeker seg for tematikken denne oppgaven har fokus på:

- 1) Reflektere over korleis menneske har kjempa og kjempar for endringar i samfunnet og samstundes har vore og er påverka av geografiske forhold og historisk kontekst
- 2) Gjere greie for årsaker til og konsekvensar av terrorhandlingar og folkemord, som holocaust, og reflektere over korleis ekstreme haldningar og ekstreme handlingar kan førebyggjast
- 3) Reflektere over likskapar og ulikskapar i identitetar, levesett og kulturuttrykk og drøfte moglegheiter og utfordringar ved mangfald
- 4) Reflektere over korleis identitet, sjølvbilete og eigne grenser blir utvikla og utfordra i ulike fellesskap, og presentere forslag til korleis ein kan handtere påverknad og uønskte hendinga

(Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 10-11)

Bakgrunnen for valget av disse fire kompetansemålene er å ta i bruk er hva deres hensikt er på å oppfylle. De har som mål å se hvordan hendelser har formet og endret samfunnet og fokuset på identitet, selvbilde og samhandling med medmennesker. Det er store mål for et tema og en periode med undervisning å oppfylle. Derfor er realiteten at kompetansemålene som er valgt ut kommer til å bli delvis oppfylt. Men det er heller ikke meningen at kompetansemålene skal tas i bruk en gang for så å være ferdig med dem. De skal være gjennomgående og tas i bruk i flere runder. «*Jojo Rabbit*» kan være med å delvis gi elevene mulighet til å reflektere over endringer som har skjedd i samfunnet etter andre verdenskrig. Spesielt forholdet mellom Jojo og Elsa kan være et utgangspunkt for hvordan fordommer, myter og redselen for «de andre» kan ha store konsekvenser og føre til ekstreme holdninger til samfunnet, i dette tilfellet er det årsakene som ledet opp til Holocaust som står i fokus. Men som representert gjennom Jojo og Elsa, kan kommunikasjon og villigheten til å bli kjent med andre og deres historie, føre til å utvikle egen identitet, utvide tanke sett og forståelse av verden. Deres forhold kan brukes til å representere likheter, ulikheter og mangfold vi lever i hver dag som mennesker i denne verden, og lære å leve med hverandre. De ulike karakterene i filmen gir også en mulighet for å diskutere hvordan ulike mennesker blir påvirket av samfunnet rundt dem og historien de er en del av. Mulighetene for å fokusere på et enkelt kompetansemål eller vikle flere av dem sammen er mange. Hvilket av kompetansemålene som blir mest relevante eller som har hovedtyngde i undervisningsopplegget avhenger av hvilken vinkling en har lyst til å ta.

5.2 «Jojo Rabbit» i undervisning: forutsetninger

5.2.1 Tid og deltagelse

I teoridelen av denne oppgaven ble det presenter noen ulike fordeler og utfordringer som kan komme med det å vise film i en undervisningssituasjon. Det ble også presentert noen spørsmål en som lærer bør stille seg og noen forutsetninger for at en film skal fungere mest gunstig.

Selv om det er viktig å få med seg årsakene og virkningene til krigen, sammen med så klart Holocaust, er det ikke noe i veien for å bruke en vinkel som retter seg mer mot å forstå menneskene fra tiden en undersøker og prøve å sette seg inn i deres sko. Det er også fullt mulig å kombinere de to vinklene for å skaffe et helere bilde av det som har skjedd. Men som nevnt tidligere, tid er ikke skolens beste venn. Og med så mye som skal inn i en allerede full timeplan kan det kanskje være vanskelig å rettferdiggjøre bruken av en hel film for å gjøre et poeng ut av historiebevissthet og historisk empati, selv om det er to viktige og aktuelle temaer. Men jeg prøver allikevel.

Et punkt som er verdt å diskutere er selve tidsbruken en film tar å vise. «*Jojo Rabbit*» er på 1 time og 45 minutter ca. En vanlig skoletime i norsk ungdomsskole er mellom 45-60 minutter, så i utgangspunkter kan denne filmen ses på to skoletimer. Men det er allikevel andre ting som kommer til å ta noe av tiden før filmen kan settes på. Elevene skal inn i klasserommet, roe seg ned og inne frem sine saker. Opplegget skal presenteres, og det kan mest sannsynligvis være gunstig å ha en liten oppfriskning av det som har vært i tidligere timer for å få dem på riktig spor. Når timen skal avsluttes vil det også være naturlig å snakke om timen og få oppsummert. Ved å gjøre dette på slutten av timen får man mulighet til å oppklare eventuelle spørsmål eller elevene måtte ha om det de har sett, spesielt om noen av scenene har opprørt dem eller påvirket dem på noen måte. Fort er dermed 15-20 minutter av en time okkupert, og filmen vil dermed trenge tre skoletimer for å kunne ses i sin helhet. Fordelen med dette er at elevene får se karakterene, budskapet, historien og virkemidlene i sin helhet. De trenger ikke å fylle inn noen tomrom selv. Dette er noe som skjer om en velger å vise utklipp fra filmen. Da vil de kun se på enkelte scener som læreren har valgt ut for å fremme det budskapet læreren vil at elevene skal slitte igjen med. Dette kan så klart være et argument når det kommer til filmvalget generelt; jeg som lærer har valgt ut denne filmen for en grunn. Visning av klipp er imidlertid et godt valg når det er spesifikke elementer en har lyst til å sette søkelys på og som filmen er med på å sette et godt søkelys på. Siden undervisningsopplegget i denne oppgaven skal ha fokus på historiebevissthet og historisk empati, ville jeg ha valgt å vise hele filmen. Alle karakterene i filmen har en personlig utvikling og reise de går på. Får å få en full forståelse av denne føler jeg det er viktig

å se hele filmen. Det kan argumenteres for at et klipp tidlig i filmen og et klipp sent i filmen kan brukes for å få samme effekt, f.eks. et av de første samtalene mellom Jojo og Elsa som snakker om mytene rundt jødene og et av de siste klippene i filmen der Jojo prøver å trøste Elsa når hun tror at nazistene har vunnet krigen. Ved å gjøre dette vil det være en klar mening med utvalget og et bevist punkt læreren har lyst til å legge vekten på. Som sagt vil jeg allikevel argumentere for at det å vise hele filmen vil være best i dette tilfellet. Som belyst ovenfor i diskusjonen om filmen er en historie film eller ikke, oppfyller den en del av elementene for å være en historie film. Den mangler bare en korrekt historisk setting og karakterer som har levd, men unntak av en. Det er allikevel mulighet for å få en gevinst når det kommer til å kunne bygge kunnskap om andre verdenskrig. Og for å kunne få dette må hele filmen vises. Det er elementer i filmen som kan peke mot historisk korrekte hendelser eller omgivelser, og gir en fin mulighet for å øve på kildekritikk. Et godt eksempel på dette er åpningssekvensen der vi blir introdusert for Deutsches Jungvolk. Dette er noe som har eksistert og elevene kan da få muligheten til å videre utforske om det som ble presentert i filmen stemmer med det som faktisk skjedde i virkeligheten.

Men når valget har falt på å vise en film som er relativt lang, vil det være et spørsmål om elevenes oppmerksomhet og fokus under filmvisningen. Skal en la de sitte å se på filmen uten noe å se etter eller skal en gi elevene noen små oppgaver de må utfylle gjennom visningen? Det å se på film er et verktøy som tas i bruk for å oppnå variasjon i undervisningen og prøve å ta i bruk noe de fleste elevene har positive erfaringer med. Det er som med de fleste hypoteser unntak fra dette, og det vil nok sitte noen elever i klasserommet som ikke ser på film, men det er nok ikke usannsynlig at de da bruker andre visuelle medier som YouTube eller videospill. Men selv om det spilles film er det fortsatt en undervisningssituasjon og det er viktig å sikre at elevene får noe ut av det de gjør. Det å derfor gi elevene små oppgaver som skal utføres i løpet av filmvisningen kan derfor være en gunstig måte å sikre at de har fulgt med. Det finnes flere måter å løse dette på, men to muligheter er å stille spørsmål som har konkrete svar eller mer åpne spørsmål som elevene selv må reflektere over. Uansett hvordan dette velges å løses, bør det kunne være mulig å bruke svarere opp mot videre arbeid slik at elevene føler at de gjorde noe til ingen nytte. Er de klar over at oppgavene kommer til nytte for dem ved videre arbeid, er sannsynligheten for at flere gjør oppgavene mer grundig større.

5.2.2 Tematikk og modenhet

Historie kan være ganske ukomfortabelt å snakke om til tider. Det er ting som har skjedd i vår og verdens fortid som er voldelig, kontroversielt, trist og frustrerende. Det er ikke til å komme utenom. Det er derfor ingen som tjener på at dette blir lagt til side eller ignorert, verken i livet eller i

skolesammenheng. I en skolesammenheng er det en mulighet til å snakke og diskutere slik historie i trygge rammer hvor, om man har gjort en god jobb og kjenner sine elever, har muligheten til å sette en strek om det er nødvendig.

Holocaust, krig og hat kan være vanskelig å undervise om. Det er ofte grafiske, ondskapsfulle og triste hendelser som er utfallet av krig. Det er sensitivt fordi det er snakk om hendelser som virkelige mennesker har blitt utsatt for og som har hatt store konsekvenser for tiden etter for de som overlevde og de som mistet noen. Utfallet av andre verdenskrig har dessuten hatt konsekvenser for konflikter som har spilt ut senere. Og selv om denne filmens fokus er mer på mennesker som står utenfor krigen rent fysisk, det er lite scener som er støtene og det er en humoristisk tone, er det viktig at det diskuteres om filmen har elementer ved seg som bør diskuteres grundig. Det kanskje største som må diskuteres når det kommer til denne filmen er nettopp dette med satire og komedien.

Satire og ironi kan være vanskelig å forstå, og fort det kan også fort vippe over til å bli fornærmende eller støtene for noen. Det at Hitler her blir brukt som en fantasivenn og i en humoristisk tilnærming kan være en fallgrube, om det ikke snakkes om. Det samme går for noe av språkbruken som blir brukt mot det jødiske folket. Det er derfor viktig å gjøre elevene klar over dette på forhånd. En liten samtale om hva satire er, og hva filmen handler om i korte drag er nødvendig for å forberede elevene. I etterkant må det også snakkes om. Det at elevene forstår at Hitler blir egentlig gjort narr av og at retorikken, antagelsene og fordommene som blir brukt mot det jødiske folket i filmen er brukt for å fremme hvor absurd det faktisk er. Samtidig som det bør presseres at det finnes folk som faktisk mente disse tingene, også i dag. Tonen i filmen er nok ikke pakket så godt inn at elevene ikke vil forstå hva de ser, men det er bedre å snakke om ting en gang for mye enn ikke i det hele tatt.

Det kan også argumentere for at filmens tone og tilnærming til krig, skyld, fordommer og ansvar faktisk gjør det lettere å snakke om også. I min mening synes jeg at tonen har en fin balansegang og at tematikk som er litt mer sensitivt blir gjort på en respektfull måte. For meg er det klart at det er mer snakk om å gjøre narr av disse ideene og holdningene, enn at de blir underholdt og oppmuntret. Som nevnt under avsnittet om kritikk er dette allikevel et godt utgangspunkt for diskusjon og samtale. Det er gode muligheter for at det vil engasjere.

5.3 Undervisningsopplegg

Denne oppgaven har hele tiden hatt fokus på hvordan «*Jojo Rabbit*» kan tas i bruk i samfunnsfagundervisning med tanke på historiebevissthet og historisk empati. Jeg skal nå gå nærmere inn på hvordan disse didaktiske målsettingene kan nås gjennom et konkret

undervisningsopplegg. Etter å ha gjennomført filmanalysen og med bakgrunn i teori om film i klasserommet, er mulighetene til opplegg knyttet til denne filmen mange. Dette undervisningsopplegget skal presentere en måte å gjøre dette på.

Ovenfor ble det presentert fire kompetansemål som kan delvis eller helhetlig oppfylles ved å ta i bruk «*Jojo Rabbit*». Hvilket kompetansemål som er mest relevant kommer an på hvilken vinkling man ønsker å ta. Dette undervisningsopplegget skal ta i bruk to av kompetansemålene som skal fungere som retningslinjer for det fullstendige opplegget:

- 1) Gjere greie for årsaker til og konsekvensar av terrorhandlingar og folkemord, som holocaust, og reflektere over korleis ekstreme haldningar og ekstreme handlingar kan førebyggjast
- 2) Reflektere over korleis identitet, sjølvbilete og eigne grenser blir utvikla og utfordra i ulike fellesskap, og presentere forslag til korleis ein kan handtere påverknad og uønskte hendinga

Grunnlaget for at disse to kompetansemålene står i fokus er at undervisningsopplegget skal fokusere på karakterene, deres reise gjennom filmen og hvordan dette kan være med å bygge opp elevenes historiebevissthet og historisk empati. Målet er at de etter undervisningsopplegget vil kunne reflektere over hvordan det som har skjedd i fortiden påvirker fremtiden og kunne sett seg inn i andres situasjon slik at de får en bedre forståelse av hvorfor mennesker handlet slik de gjorde. Derfor vil kompetansemål som omhandler identitet, utvikling, ekstreme holdninger og hvordan disse kan forebygget passe for å legge rammene for undervisningsopplegget og hva som er målet med perioden.

5.3.1 Rammer for undervisningen

Selve opplegget skal gjennomføres over en periode på seks undervisningstimer, der hver time er 60 minutter. Selve visningen av filmen vil mest sannsynlig ta 2 timer og 30 minutter å vise med tanke på at elevene skal inn i klasserommet, planen skal presenteres og hva som skjedde sist time skal gjennomgås, og at filmen skal snakkes om når timen er ferdig for å ta opp eventuelle spørsmål. Det vil si at elevene har ytterligere 3 timer og 30 minutter på resten av opplegget. Dette inkluderer forarbeid, gjennomføring av oppgavene, etterarbeid og en avsluttende samtale med hele klassen. Det er viktig at elevene blir presentert med tidsvinduet de har på å gjennomføre de enkelte delene av undervisningsopplegget, slik at de får trening i å disponere tiden sin og har et bilde av hva som er realistisk å planlegge, utføre og fremføre på tiden de har blitt gitt.

Undervisningen forutsetter også at elevene har tilgang til internett og en data for å skrive ned sine notater til forarbeidet og oppgavene som skal gjennomføres under selve filmvisningen. Begrunnelsen for at elevene skal få bruke datamaskin under selve filmvisningen er at dette er den sikreste metoden

for å at flest mulig skal få skrevet ned noe. Det kan være et hjelpeverktøy for elever som bruker lenger tid med å skrive for hånd. Som regel går det også forttere å skrive på en datamaskin. For å sikre at de ikke driver med andre ting imellom skal skjermen delvis lukkes når de ikke skriver ned noe og læreren sitter bakerst i rommet for å følge med på at de ikke er på noe annet.

Det skal også etableres regler for filmvisningen og hvordan man oppfører seg når man ser på film. Det skal ikke være snakking, men det er lov å spørre sidemannen så klart om det var noe man ikke oppfattet helt. Oppdraget må være grundig presentert slik at alle er klar over hva hensikten med å se filmen er og at oppgavene etter filmen skal bygges rundt denne. Det må også påpekes at siden de bare får se filmen i sin helhet bare en gang, blir jobben lettere å gjøre senere om de følger med og skriver med notater etter beste evne.

Sluttproduktet for elevene skal være en gruppeoppgave, derfor må elevene også ha et felles sted de lagrer notatene og informasjonen, slik at alle har tilgang til det om noen skulle være borte en gang i løpet av perioden.

5.3.2 Undervisningsopplegget- trinn for trinn

For å starte hele perioden skal elevene få en oversiktsplan over hva som skal skje i perioden slik at de vet hva de jobber mot. De vil bli kjent med at det skal være forarbeid som inneholder informasjon som er knyttet til filmen, at det skal skje en filmvisning med oppgaver knyttet til og at det skal ende med et sluttprodukt de utarbeider rundt filmen. Hensikten med å gi elevene en oversikt over hva som skal skje i perioden er at de blir forberede på det som skal skje fremover og de har et tidsperspektiv på hvor lenge de vil få på de ulike delene av undervisningsopplegget.

a) Forarbeid- 1 time

Teamet andre verdenskrig blir ofte gjennomgått i 9.klasse de fleste norske skoler, men det er allikevel et tema som mange nok har noen forhåndskunnskaper om. Kanskje en del har fått informasjonen sin gjennom nettopp film. Dette undervisningsopplegget vil begynne med arbeidet rundt «*Jojo Rabbit*», men det er tatt høyde for i oppgaven av det allerede har vært noen timer på forhånd det mye av den grunnleggende informasjonen omkring andre verdenskrig er gjennomgått. Tanken er at i disse timene har det blitt presentert årsak for krigen, noen viktige årstall, sentrale personer og en oversikt over land som var sentrale på begge sider av krigen. Det vil også være naturlig at det vil ha blitt presentert noen begreper knyttet til denne epoken. Begreper som antisemittisme, totalitære regimer, motstandsbevegelse, fordømmer, ekstremist grupper, Holocaust og nasjonalisme. Samtidig vil det

blir presentert noen begreper som er mer knyttet til «*Jojo Rabbit*». Begrepene som har blitt valgt ut til dette er Hitlerjugend, propaganda, nazisme eller nasjonalsosialisme, Gestapo og satire. I filmen er Jojo og Yorkki medlem av *deutsche Jungvolk*, som er en egen gren for de yngre guttene, men tanken er at de skal bli kjent med Hitlerjugend som et overordnet begrep. I definisjonen presenter av læreren skal de bli kjent med ordet *Jungvolk* som en del av den større organisasjonen.

Ideen er at disse begrepene har blitt presentert av læreren i timene før filmvisningen slik at de har hatt en ordentlig gjennomgang. For å sikre at elevene har dette skrevet ned, skal de skrive det på et dokument med egne ord. Ved å få dem til å prøve å skrive dem ned med egne ord, er håpet at de har formulert begrepsdefinisjonene slik at de lettere skjønner hva begrepet handler om. De skal også selvsagt få tilgang til lærerens presentasjon også, slik at de har begge definisjonene å se på.

Når det kommer til forarbeidet som omhandler filmen, vil det alltid være best å ta opp tråden fra timene som var før for å koble elevene på. Derfor skal det være en gjennomgang av begreper igjen, men denne gangen skal det være med elevenes egne ord. De har da lov til å bruke definisjonene de skrev ned sist time, som de også skal få noen minutter til å tilføye ved å bruke internett. Når elevene gjør dette, bør læreren gå rundt å få noen av elevene til å fortelle sin definisjon av et av begrepene. En tanke her kan være å ta de elevene som ikke rekker opp hånden mest for å sikre at de har skrevet ned noe. Når elevene har fått tid til å se litt mer på det de allerede har skrevet ned skal det tas opp i plenum. Det elevene sier blir så skrevet ned i et felles dokument der 1-2 ulike definisjoner av begrepene blir skrevet ned. Ulike elever har mest sannsynlig noen ulike definisjoner av samme begrep og ulik ordlyd, derfor kan det være gunstig å samle fler slik at det blir et bredere spekter. Grunnen til at det vil være fokus på begreper i forarbeidet med filmvisningen er at ved å presentere disse ordene, øker sjansen for at de forstår ulike aspekter av filmen bedre. For eksempel så blir ikke ordet antisemittisme presentert i filmen, men når de ser scene utspille seg der det blir snakket nedlatende om jøder, vil de forhåpentligvis gjøre en kobling mellom det de hører og definisjonen de har lært.

Sjansene for at dette arbeidet med begreper alene vil ta 40 minutter er ganske store. Selv om det kan være fristene å rase igjennom disse begrepene, tror jeg at et godt arbeid med disse i forkant av filmvisningen vil betale seg. Derfor vil det ikke være flere deler til forarbeidet med selve filmen.

b) Filmvisning – 2,5 timer

Etter forarbeidet er ferdig må filmen presenteres for elevene: hva slags film de skal se, hvem som har laget den, når den er satt og hva den handler om. Det å gi elevene en form for tids- og stedsorientering kan være gunstig slik at de har oversikt over hvor i tiden og verden vi befinner oss i filmen. Spesielt

viktig blir det å forklare konseptet om hva en komedie-dramafilm, som bruker satire, er igjen, selv om vi sammen har definert begrepet satire i forarbeidet. Det er viktig å påpeke at noe av ordbruket i filmen kan føles ubehagelig og at det er greit å føle noe rundt dette. Selv om filmen er kategorisert som satire, er det også viktig å påpeke at det er tristere og vanskeligere deler i filmen. Filmene, som etablert i analysedelen, inneholder død av en foreldre. Og død på skjerm kan vekke uventede følelser hos mange, uavhengig om de har opplevd slik sorg selv eller ikke. Døden i filmen er også i forbindelse med en karakter de kanskje har knyttet et bånd med i løpet av filmen eller kanskje karakteren minner dem om noen. Er det noen som føler ubehag på grunn av noe som skjer, er det lov å si ifra og ta en pause eller få tildelt annet arbeid de kan gjøre utenfor klasserommet. Selv om en selv som lærer ikke tenker det som vises på skjermen er ubehagelig, må man ta høyde for at det sitter elever i klasserommet med andre opplevelser og bakgrunner en hva man selv har.

Det er også viktig å påpeke at en versjon av Adolf Hitler er med i filmen, og at han skal være en fantasivenn for Jojo i filmen. Jeg tror det er viktig å presentere filmskaperens ide om hvorfor han er med i filmen og hvorfor han er presentert som han er presentert; å le av, ikke med. det bør også påpekes at det er lov til å le av det han gjør i filmen, men det er også lov til å synes det er ubehagelig å se han på skjermen.

Når filmen er presentert skal de få utdelt hver sin karakter og hva de skal gjøre under selve filmvisningen. Ved å telle fra 1 til 6 får elevene utdelt et nummer, hvor hvert av tallene tilknyttes en karakter i filmen. Det vil da si at i en klasse på 24-30 elever vil det være fire til fem på hver gruppe. Karakterene som er med i denne gruppen er Jojo, Elsa, Rosie, Hitler, kaptein Klendendorf og Yorki. Yorki er en relativt liten karakter, derfor vill jeg dele ut denne karakteren til elever som kanskje har mer problemer for å konsentrere seg over lenger tid eller som blir lett overveldet med mye arbeid.

Det elevene skal gjøre mens de ser på filmen vil variere fra karakter til karakter. Noen av det de blir bedt om å se etter vil derfor være rettet mot sin karakter. Ved å gjøre dette vil det sikres at elevene har enkeltpunkter å fokusere på og ikke bare skriver ned alt de ser sin karakter gjøre. Det eneste som er felles for alle er at de skal skrive ned en slags reaksjonslogg. Det vil si at de skal skrive ned om det var noe som var ubehagelig, noe de ikke forsto, noe de reagerte på positivt eller negativt eller andre reaksjoner de må ha hatt underveis. Grunnen til at de skal gjøre dette er et ønske at de skal verbalisere sine tanker og følelser når vi kommer til etterarbeidet.

Når det kommer til de individuelle oppgavene rettet mot de enkelte karakterene skal mye av trykket fokusere på karakterens betydning, utvikling og spesifikke virkemidler eller handlinger for denne karakteren. Noen av de tingene som blir spurt om i de individuelle tekstene vil kanskje avsløre noe

av filmen eller kan virke veldig ledende, men dette er for å sikre at de får med seg de viktigste øyeblikkene og får skrevet dem ned slik at de kan bedre delta i etterarbeidet. Det som står i parentes, er det som er tenkt å stå i selve oppgavearket elevene får utdelt for å gi dem en pekepinn i riktig retning. Det er heller ikke slik at de må svare på spørsmålene i rekkefølgen de står i. Noen av spørsmålene krever også påfyll underveis i filmvisingen.

De som får utdelt Jojo skal svare på følgende:

- 1) Hvem står din karakter nærmest?
- 2) Hva symboliserer kaninen? (f.eks. uskyldig, ond, hjelpeløs, mektig, forsiktig, godhet)
- 3) Hvorfor tror du Jojo har havnet i Jungvolk når moren er imot krigen og Hitler?
- 4) Hvorfor tror du Jojo prøver å drepe Elsa når han finner ut av moren er død?
- 5) Hvordan reagerer Jojo på at faren er i motstandsbevegelsen?
- 6) Tror du Jojo har endret sitt syn på jøder og Hitlers ideer, eller tror du han bare liker Elsa fordi han har blitt kjent med henne? (Altså tror du han har endret tankesett eller ikke?) (Det er lov å synes begge deler)

De som får utdelt Elsa skal svare på følgende:

- 1) Hvem står din karakter nærmest?
- 2) Når vi først ser Elsa, hvorfor tror du det ser ut som om hun er med i en skrekkfilm? (Tenk på hva vi har gått igjennom om antisemittisme og fordommer)
- 3) Hvem skal Elsa representere når vi snakker om andre verdenskrig?
- 4) Hva tror du Elsa tenker om at Jojo er med i Jungvolk?
- 5) Hvorfor tror du Elsa lyver om kjæresten sin?

De som får utdelt Rosie skal svare på følgende:

- 1) Hvem står din karakter nærmest?
- 2) Hvordan prøver Rosie å overbevise Jojo om at det å være med i Jungvold ikke er bra?
- 3) Hva tror du det at hun knytter skolissene hans hele tiden betyr?
- 4) Når vi ser Rosie er det ofte mye farger rundt henne (både miljø rundt og kostyme), hva tror du dette betyr?
- 5) Rosie er en del av motstandsbevegelsen, hvorfor tror du hun er det?

De som får utdelt Hitler skal svare på følgende:

- 1) Hvem står din karakter nærmest?

- 2) Hvordan blir Hitler fremstilt som i filmen? (Hvordan oppfører han seg?)
- 3) Hvordan påvirker Hitler Jojo?
- 4) Hvordan reagerer Hitler når Jojo begynner å like Elsa?
- 5) Hva tenker du om at Hitler blir brukt som en humor karakter?

De som får utdelt kaptein Klenzendorf skal svare på følgende:

- 1) Hvem står din karakter nærmest?
- 2) Hva er hans forhold til Freddy Finkel?
- 3) Hvorfor tror du han lyver om datoen på passet til Elsa?
- 4) Tror du han er medlem av nazist-partiet fordi han tror på det eller fordi han føler han ikke har noe annet valg?
- 5) Hvorfor tror du de allierte drepte han med en gang? Tror du dette hadde skjedd i dag?

De som får utdelt Yorki skal svare på følgende:

- 1) Hvem står din karakter nærmest?
- 2) Hvordan tror du propagandaen påvirker Yorki? (se på definisjonen av propaganda om du ikke husker helt hva det er)
- 3) Yorki ser ut til å tro på regimet til siste slutt; hva tenker du er grunnen til det?
- 4) Hva tror du skjedde med Yorki når krigen slutter? Vi ser han ikke etter at det siste slaget begynner, hva tror du skjedde?

Det tas høyde for at ikke alle kommer til å svare på alt og at noen av spørsmålene enten er for vanskelige, derfor bør det også i presentasjonen av oppgaven klargjøres igjen at de skal arbeide i grupper etter filmen, og at de skal utfylle hverandre når den tiden kommer.

Som etablert under avsnittet om rammeverket, kan alle elevene ha datamaskinen sin på pulten, med lokket delvis nede når de ikke noterer. Om det er noen som ønsker å skrive for hånd, kan de det. Men da er det ønskelig at de skriver det over på data etterpå, slik at gruppen de senere skal være i har tilgang til dette om eleven skulle være borte. Når disse tingene er på plass og beskjedene er forstått, så settes filmen på. Underveis i filmvisningen kan det være lurt å påpeke når en ny karakter kommer inn i bildet og hva de heter slik at de elevene vet at de nå må følge litt ekstra med. Det samme gjelder å annonsere når en viktig scene er i ferd med å finne sted. Etter viktige scener bør filmen også stoppes slik at elevene kan få tid til å skrive ned det de trenger å skrive ned, ettersom det noen ganger kan skje ting fort på film.

De siste fem minuttene av timen vil gå til å snakke om hva de har sett, samt de skal få tid til å skrive ned eller utdype notatene sine om de har behov for dette. Når neste time finner sted, vil da det samme bli gjort i starten og slutten av denne timen også for å koble elevene på filmen igjen og for å ha en avsluttende samtale om selve filmen.

b.1) Alternative oppgaver

For de som eventuelt ikke kunne se på filmen av ulike grunner, kan det tildeles oppgaver de kan gjøre utenfor klasserommet knyttet til filmen, men ikke spesifikt til karakterene. Disse oppgavene skal være mer knyttet til historisk empati og historiebevissthet, ettersom det er det overordnede tematikken etterarbeidet skal omhandle. Avhengig av hvor lenge det er igjen av filmen når de eventuelt går ut av klasserommet og hvor lenge de velger å være ute, skal de jobbe med følgende spørsmål:

- 1) Hvorfor tror du noen mennesker søker til ekstremistiske grupper? (Husk at vi har definert hva dette betyr tidligere)
- 2) Hva kunne konsekvensene av å være med i en motstandsgruppe være? (Se definisjonen av motstandsbevegelse)
- 3) Hvordan kan det å sette seg inn i andres perspektiv hjelpe å forstå dem bedre?
- 4) Tror du at det å se film om mennesker i en annen tid kan være med på å forstå valgene deres bedre?
- 5) Hvordan kan farger i film være med på å endre tonen?
- 6) Hva synes du om at Hitler er med i en film som skal være delvis morsom?
- 7) Kan man lære noe om fortiden ved å se på film? Begrunn svaret ditt.
- 8) Hvorfor tror du noen synes det er lettere å gjøre som de blir fortalt enn å ta egne valg? Skriv med egne ord.

Igjen er det som står i parentes det som ville stått på oppgave arket for å gi elevene en pekepinnen.

Det må også tas høyde for at noen elever er borte i hele eller deler av filmvisningen av andre grunner. Er de borte deler av filmen vil de bli utdelt bare noen av spørsmålene om en av karakteren i filmen og skrive ned notater så godt de kan for resten av filmvisningen. De bør få et sammendrag av hva som allerede har skjedd og hvor vi starter filmen denne timen. Er de borte hele filmvisningen, må de elevene som er på vedkommens gruppe formidle hva de har sett etter under filmvisningen og hva filmen handler om. Disse elevene skal også få utdelt et handlingsreferat av filmen, der det også står kort om litt av hver av karakterene. Når det kommer til gruppeoppgaven får elever som ikke har sett filmen, hjelpe sin gruppe etter beste evne.

c) Etterarbeid – 2 timer

Det som skal skje i etterarbeidet er at elevene skal sette seg sammen i grupper der alle som hadde en karakter skal jobbe sammen. Elevene skal dermed jobbe mot sluttproduktet som skal være et form for rollespill. Men før dette finner sted skal elevene i grupper på fire til fem gå igjennom det de har skrevet ned under filmvisningen. Om de har lyst kan de også dele noe fra reaksjonsloggen sin, men dette trenger de ikke om de ikke føler seg komfortable med dette. Ved å gjøre dette får de fylt inn hull i sine egne notater og tilføyd andres tanker til sine egne, og dermed får et mer helhetlig bilde av hvem karakteren deres er. Denne delen av etterarbeidet blir tildelt 20 minutter for å gjøre. Etter at denne delen er ferdig går læreren igjennom neste del av gruppeoppgaven som vil bli å formulere spørsmål til de andre karakterene. De skal formellere spørsmålene som om de er sin egen karakter som spør spørsmålene. Et krav er at de minst må komme opp med to til tre spørsmål for hver karakter. Gruppen skal også tenke over hvordan deres karakter ville svart på svaret til en annen karakter. Et eksempel kan være at gruppen som har Elsa spør gruppen som har kaptein Klenzendorf hvorfor han løy om bursdagsdatoen på passet og gruppen kommer med et svar om at han ikke ønsket at Jojo skulle komme i trøbbel, kan de for eksempel spørre tilbake: «så du gjorde det ikke for å beskytte meg?». Begrunnelsen for dette er at de må dypere sette seg inn i karakterens tankesett og følelser for å kunne stille spørsmål fra deres synspunkter. Målet er også å skape en dialog i klasserommet som ikke belager seg på kun spørsmål og svar, men at de har en flytende samtale til hvert spørsmål. Det må så klart tas høyde for at noen spørsmål kommer til å engasjere mer enn andre og at ikke alle spørsmål trenger lange samtaler. I denne delen av oppgaven er det også lov til å spørre de andre gruppene om informasjon om deres karakterer om det er noe de trenger for å utvikle et spørsmål. Ved å gjøre dette får de delt litt om de ulike karakterene med hverandre før den faktiske rollespills delen begynner. Tanken er elevene vil få ca. 30-35 minutter for å gjøre dette arbeidet. Forarbeidet til rollespillet vil derfor skje oven en hel skoletime.

I den siste delen av gruppeoppgaven skal elevene gjennomføre et slags rollespill. Ved å velge å utføre et rollespill for denne oppgaven får elevene trening i å sette seg inn i andres perspektiver og å høre på hva andre har å si når de blir bedt om å forklare hvorfor de gjorde valgene de har gjort. Det som blir sagt i klasserommet er det ikke sikkert stemmer overens med hva karakterene faktisk ville svart, men elevene gjør et forsøk ut fra informasjonen de har blitt tildelt på å svare på vegne av sin karakter, som sin karakter.

De får de første fem-ti minuttene av timen til å gå over sine spørsmål og forberede seg slik at de får satt seg inn i karakterene sin igjen. Når dette er gjort går vi i plenum gjennom regler for rollespillet:

- 1) Den som har ordet, er den eneste som snakker.
- 2) Vi rekker opp hånden når vi vil si noe.
- 3) Vi må respektere hverandres meninger og ta hverandre på alvor.
- 4) Husk at vi snakker ut fra hva vi tror en karakter ville si.
- 5) Ikke snakke stygt til hverandre.
- 6) Alle på gruppen må være med i samtalen.
- 7) Hold samtalen relevant.

Rollen til læreren i denne sammenhengen er å være ordstyrer, ikke styre og la elevene prøve å navigere samtalen selv. Læreren skal også være den som legger til rette for at samtalen inkluderer alle og at elevene respekterer hverandre når de snakker sammen. Om samtalen kommer på avveie eller læreren føler at elevene er på vei i en god retning, men ikke helt kommer seg dit selv, kan det stilles et ledende spørsmål om det er nødvendig. Om det stilles spørsmål fra læreren bør disse ikke være spørsmål ut fra egne meninger, men spørsmål som stilles ut fra filmens perspektiv (Børresen & Malmhester, 2015, s. 60-61).

Denne delen av opplegget holder på så lenge læreren føler at det er interesse for oppgaven eller elevene går tom for spørsmål å stille til hverandre. Dette blir en del som man må se og føle litt på stemningen blant sin elevgruppe. Men i utgangspunktet er mesteparten av timen satt av til denne delen. De siste fem minuttene vil bli brukt til å korke timen. Her kan elevene få lufte hvordan de synes det var å sette seg inn i noen andres perspektiv på denne måten, samt hvordan de synes det å jobbe med film på denne måten fungerte.

d) Avslutning- 30 minutter

Denne halvtimen som er satt av til en avsluttende samtale om det elevene har jobbet med i forbindelse med filmen vil for det meste bestå av en plenumsdiskusjon med spørsmål knyttet til forarbeidet og etterarbeidet for å korke undervisningsopplegget helt.

For å starte samtalen tas dokumentet over begrepene opp igjen på tavla og hører om det er noen av elevene som har noe å tilføye disse nå som de har fått fordøyd dem litt og sett filmen. Det de tilføyer trenger nødvendigvis ikke å være faktainformasjon, men det kan være noe de nå assosierer med det begrepet, som for eksempel at Gestapo kom inn i folks hjem uten forvarsel for å sjekke om de drev med aktiviteter som gikk imot regimet.

Helt til slutt er det planlagt å stille noen spørsmål i plenum som belager seg mye av det som forhåpentligvis kom opp under rollespillet og som knyttes opp til kompetansemålene som lå til grunne

for dette undervisningsopplegget. På grunn av begrenset tid vil disse bare bli spurt i plenum med en gang uten at de får tid til å snakke sammen. Nedenfor vil jeg presentere noen spørsmål som kan være mulig å stille:

- 1) Er det lov å endre meningene sine?
- 2) Er det noen i filmen som var vanskeligere å sette seg inn i perspektive til enn andre?
- 3) Hvordan havner noen i ekstreme grupper?
- 4) Hvordan tror dere andre verdenskrig og Holocaust endret verden?
- 5) Kan vi lære noe om andre verdenskrig fra denne filmen?
- 6) Tror dere at det å lære om andres perspektiver er viktig for å forstå dem? Hvorfor/hvorfor ikke?
- 7) I en hendelse som Holocaust, tror dere individuelt ansvar (som Rosie gjør) betyr noe i det større bildet?
- 8) Hva kan man forvente at barn skal skjønne av rett og galt?
- 9) Hvordan tror dere propaganda påvirker oss? Er det noe/noen som påvirker dere?

Før timen er slutt eller det går over i ny tematikk, vil det være viktig å rose elevene for innsatsen de har lagt ned i dette undervisningsopplegget. Dette er et opplegg som legger opp til mye elevdeltagelse og for noen vil dette være krevende på ulikt vis.

5.4 Til ettertanke

Som nevnt tidligere er dette også bare en mulighet som kan gjøres med denne filmen. På grunn av måten filmen er fortalt og utspiller seg mener jeg det er mange muligheter for å ta den i bruk, hvor det meste tar utgangspunkt i menneskene i filmen, men det er også mulig å bruke den som deler av undervisning når det kommer til mer miljøet rundt karakterene i filmen. Hadde jeg utarbeidet et undervisningsopplegg rundt miljøet, hadde jeg imidlertid ikke valgt å vise hele filmen ettersom det ikke føles nødvendig for å få tilgang til informasjonen som trengtes. Men det å vise hele filmen er i mine øye nødvendig når undervisningsopplegget tar utgangspunkt i personene.

På grunn av hva fokuset i undervisningsopplegget var, er det også store muligheter for å referere tilbake til denne filmen og arbeidet rundt ved en senere anledning. Et av målene er at elevene har en forståelse av fortidens påvirkning på fremtiden og reflektere over om lignende situasjoner finnes i dagens samfunn. Derfor kan det ved en anledning der lignende tematikk tas opp, som ekstreme grupper og diskriminering, være et startpunkt. Når man har noen forhåndskunnskaper eller

sammenlignbare minner om noe, kan dette være med på å skape engasjement blant flere elever enn om man starter helt fra begynnelsen.

Det å skulle utforme et undervisningsopplegg uten å teste det ut i praksis har helt klart noen utfordringer når det kommer til hvor sannsynlig det er å gjennomføre slik det har blitt presentert i oppgaven. Men undervisningsopplegget kan fungere som et ønskelig utgangspunkt som det er fullt mulig å justere, plukke fra og forme ettersom man ser hvordan undervisningen vil utfolde seg. Ting på evalueres og prioriteres. Hva det eventuelt er i dette spesifikke opplegget, er igjen vanskelig å si med tanke på mangel av utprøvelse. Dette er nok en treningssak og noe som blir lettere å navigere jo mer man planlegger og gjennomfører undervisning. Det er ikke slik at jeg tror undervisningsopplegget som er presentert i denne oppgaven er ugjennomførbart. Tvert imot tror jeg det vil fungere bra og oppmuntre til et ønskelig engasjement for tematikken. Det er også et opplegg jeg har store planer om å gjennomføre når den tid kommer, men jeg er også klar over at det er laget ut fra en ønskesituasjon hvor ting går helt etter planen. Det er ikke lagt inn mange av de uforutsette hendelsene som kan finne sted på en skole i hverdagen. Det er klart en svakhet med metoden som er brukt for denne oppgaven. Men det denne metoden og det denne oppgaven har latt meg gjøre, er å virkelig bli kjent med denne filmen og dens mulighet. Den har også latt meg presentere og begrunne hvorfor jeg synes «*Jojo Rabbit*» egner seg godt til undervisning.

6. Oppsummering og konklusjon

Film og historie har hatt et langt forhold. Lenge har historie utspilt seg på de store skjermene i varierende grad av god gjennomføring og i varierende sjangere. Neon har kommet i form av store Hollywood filmer og dokumentarer. Andre i mer innovative filmer som tester mindre brukte måter å formidle historie på. Men uavhengig av type, har film et godt grunnlag for å formidle historiske fortellinger og trekke til seg et stort publikum i prosessen. Med en kombinasjon av bilde, lys, musikk og karakterer har film en mulighet til å bringe frem følelser på en unik måte. Film kan få oss til å tenke på historiens innvirkning på nåtiden og fremtiden, samt få oss til å se ting fra perspektiv vi ikke hadde tenkt over før.

Film kan også være en god metode å ta med inn i et klasserom. Det er allerede et konsept mange elever er kjent med og forbinder med noe positivt, kan være med på å møte motivasjonen og entusiasmen for opplegget som skal skje rundt filmvisningen. Det er ulike fordeler og ulemper med å vise film i sin helhet og bare vise klipp. En film i sin helhet kan ta mye tid å gjennomføre, men elevene vil få et helhetlig bilde av filmen. Velger man å vise klipp vil man kunne vise de delene av filmen man mener er relevante, men man vil ikke få et fullt overblikk over fortellingen. Derfor er god forberedelse viktig før man viser film og at man som lærer har et konkret mål for å vise enten filmen hel eller i form av klipp.

Når man velger å vise film i klasserommet er det viktig å tenke over elevgruppen sin og filmens innhold. Alle i et klasserom er forskjellig og vil kunne påvirkes på ulik måte av det som vises. Det kan by på utfordringer, men om man bruker dette riktig og omfavner forskjellene vil man kunne skape gode dialoger i klasserommet og øke elevenes forståelse av andres perspektiv. Film gir også muligheten til å presentere andres perspektiv på en måte som ikke involverer bøker eller tekst. Elevene får ved hjelp av bilder, lyd og musikk oppleve hvordan andre mennesker har opplevd ulike hendelser. Så klart vil dette for det meste være gjennom filmskapernes perspektiv, men film gir mulighet for å presentere perspektiver på en måte som kan være vanskelig å få frem i bøker når man ikke ser ulike delene av samfunnet leve side som side på samme vis.

6.1 Hovedfunn

Formålet med denne oppgaven var å se på mulighetene for å fremme læring om historiebevissthet og historisk empati i samfunnsfagundervisning ved å ta i bruk filmen «*Jojo Rabbit*» fra 2019. Problemstillingen for denne oppgaven ble derfor: «*Kan bruk av «Jojo Rabbit» (2019) i samfunnsfagundervisning fremme historiebevissthet og historie empati?»*. Sammen med

forskningsspørsmålene «Hvordan kan «Jojo Rabbit» (2019) brukes i undervisning og hvordan utfordringer ser jeg?» og «Hva kan rollespill tilføye undervisning om «Jojo Rabbit» (2019)?» ville jeg ser nærmere på utfordringer det å vise denne filmen i et klasserom i lys av teori om film i undervisning og lage et undervisningsopplegg der rollespill hadde en sentral rolle.

Svaret jeg kom frem til på problemstillingen i denne oppgaven er at ved bruk av filmanalyse som metode kunne jeg få en større forståelse av hva filmen handlet om og hvordan de ulike karakterene forholdt seg til situasjonen de befant seg i. De seks ulike karakterene jeg valgte å fokusere på gir en ypperlig mulighet til å snakke om personlige tankesett, utfordringer med å bli utfordret på hva man tror på og forstå hvorfor noen tar de valgene de tar. Filmen gir gode muligheter for å snakke om individuelt ansvar og kollektivt ansvar, og å trekke linjene til nåtiden. Filmen er satt i andre verdenskrig, og dette er for mange et skille i verdenshistorien når det kommer til samfunnsendringer vi i dag fortsatt lever med. Filmen kan derfor også brukes til å snakke om historiebevissthet.

Som etablert i oppgaven finnes det mange måter å bruke filmen i undervisningen på. Det handler mer om hva man er ute etter å oppnå. Men personlig hadde jeg et ønske om å lage et opplegg som skulle øke elevenes kompetanse i historiebevissthet og historisk empati, og laget derfor et undervisningsopplegg som gjorde dette. Utfordringene med dette var blant annet å lage et opplegg som både var grundig og ikke tok opp for mye tid. Men ved å velge fokusområder og ta høyde for at det har vært en periode før undervisningsopplegget som gikk gjennom mer grunnleggende informasjon om andre verdenskrig, kom jeg frem til et seks-timers opplegg som oppnådde det jeg ønsket å gjøre.

En annen utfordring med å vise akkurat denne filmen var filmens tematikk. Undervisningsopplegget måtte derfor ta høyde for en rekke elementer som kunne dukke opp underveis. Ikke bare i form av hvordan elevene kunne reagere på enkelte scener eller karakterer, men måten filmen forteller sin fortelling. Som etablert i avsnittet om kritikk av filmen, kan satire fort bikke over til å bli en fornærmelse. Så det å vise «*Jojo Rabbit*» krever at det etableres ovenfor elevene hva de skal se og hva satire er, sammen med en redegjøring for hva filmen handler om. Som med undervisning generelt kan mye forvirring og misforståelser avverges med kommunikasjon.

Mitt siste forskningsspørsmål gikk ut på å undersøke hva rollespill kunne tilføye undervisningen. Og svaret er at ved utfallet av filmanalysen, kunne rollespill brukes til å diskutere filmen ut fra karakterenes synspunkt. Ved å ta i bruk rollespill på den måten undervisningsopplegget redegjør for, får elevene sette seg inn i sin karakters perspektiv og de får stille spørsmål se lurer på til andre karakterer som må svare best mulig ut fra sin karakter. De seks karakterene som oppgaven fokuserer

på har alle ulike utgangspunkt, utvikling og slutt. Noen er mer i fokus en andre og noen krever litt mer lesing mellom linjene. Men vet at elevene setter seg inn i sine tildelte karakterer og utforsker deres perspektiver, kan klassen sammen utføre et rollespill som har fokus på historiebevissthet og historisk empati i sin kjerne.

6.2 Konklusjon

I innledningen av denne oppgaven skrev jeg om at jeg hadde fått en fascinasjon av film og måten det kan brukes i undervisning. Og at filmen «*Jojo Rabbit*» satte et inntrykk på meg som gjorde at jeg hadde veldig lyst til å bruke den i denne oppgaven. Ønsket om å utforske hvordan denne filmen kunne brukes i undervisning som fremmer historiebevissthet og historisk empati føler jeg har blitt oppnådd i denne oppgaven. Gjennom arbeidet med dette prosjektet har jeg fått en dypere innsikt i potensialet med filmvisning i samfunnsfagundervisning og hvordan utfordringer som følger med. Ved å koble sammen teori og filmanalyse har jeg utarbeidet et mulig undervisningsopplegg med den valgte filmen i sentrum, der rollespill blir brukt som en undervisningsmetode for å gi elevene større forståelse av historiebevissthet og historisk empati.

Ønsket videre nå er å få teste ut dette opplegget på flere klasser for å se hvordan opplegget vil fungere i praksis. Jeg håper også at jeg får mulighet til å se hvordan undervisningsopplegget kan tas i bruk på tvers av fag eller i andre deler av samfunnsfagundervisningen som ikke handler om andre verdenskrig.

Litteraturliste

Barton, K.C. & Levstik, S.L. (2004). *Teaching History for the Common Good*. Routledge. Taylor & Francis Group.

Bradshaw, P. (2019, 20. desember). *Jojo Rabbit review- Taika Waititi's Hitler comedy is intensely unfunny*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/film/2019/dec/20/jojo-rabbit-review-taika-waititi-hitler-comedy>

Brinch, S., Gundersen, H., Bekken, G.R., Rustad, J. & Sørensen, T. (2016). *Forestillinger om fortiden. Historisk fiksjon i film og fjernsyn*. Scansinavian Academic Press.

Børresen, B. og Malmhøster, B. (2015). *La barna filosofere. Den filosofiske samtale i skolen*. Høyskoleforlaget AS.

Ellwood, G. (2019a, 27. desember). «*Jojo Rabbit*» *Exclusive: Taika Waititi On The Film's Shifting & Bold Color Palette*. The Playlist. <https://theplaylist.net/jojo-rabbit-exclusive-taika-waititi-20191227/>

Ellwood, G. (2019b, 6. desember). *Exclusive: Ra Vincent On The Unexpected Use Of Color In «Jojo Rabbit's» Production Design*. The Playlist. <https://theplaylist.net/ra-vincent-production-design-jojo-rabbit-20191206/>

Federl, M. & Hotvedt, P. (2017, 12. juli). *Filmanalyse*. Nasjonal Digital Læringsarena. <https://ndla.no/nb/subject:1:80f10045-2faa-4f6f-be0f-4c7ec9618186/topic:3:103867/topic:2:185608/resource:1:19088>

Geisinger, G. (2020, 1. februar). *How does a Jewish critic feel about Jojo Rabbit? In one word: verklempt!* Digital Spy. <https://www.digitalspy.com/movies/a29641058/jojo-rabbit-review-hitler-nazi-taika-waititi/>

Harding, Sandra (2015). *Objectivity and diversity: another logic of scientific research*. The University of Chicago Press.

Heum, T. (2015). *Film som faglig pedagogisk ressurs i historie*. I *Bedre Skole*. Tidsskrift for lærere og skoleledere. Nr.2- 2015. Utdanningsdirektoratet. (s. 54-58).

Høier, J.B. & Norberg, H. (2017). *Film som læringsverktøy i samfunnsfagundervisningen. Hvordan oppleves film som læringsverktøy i samfunnsfag for elever og lærere i ungdomstrinnet? - Hvilket læringsutbytte sitter elevene igjen med?* [Masteroppgave]. UiT Norges arktiske universitet.
<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/11586/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

IMDb (2022a, 29. mars). *Jojo Rabbit. Company Credits*.
https://www.imdb.com/title/tt2584384/companycredits?ref_=tt_dt_co

IMDb (2022b, 27. mars). *Jojo Rabbit*. https://www.imdb.com/title/tt2584384/?ref_=nmbio_mbio

IMDb (2022c, 27. mars). *Scarlette Johansson. Biography*.
https://www.imdb.com/name/nm0424060/bio?ref_=nm_ov_bio_sm

IMDb (2022d, 27. mars). *Taika Waititi. Biography*.
https://www.imdb.com/name/nm0169806/bio?ref_=nm_ov_bio_sm

James, D. (2019, 19. desember). *How «Jojo Rabbit» DP Mihai Mălaimare Uses Color to Create Perspective*. No Film School. <https://nofilmschool.com/jojo-rabbit-cinematography>

Jegstad, K., Jøsok, E., Ryen, E. & Sandvik, M. (2019). *Kritisk tenkning i klasserommet*. Utdanningsnytt. <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-fagfornyelse-laereplaner/kritisk-tenkning-i-klasserommet/207602>

Johannessen, L.E.F., Rafoss, T.W. & Rasmussen, E.B. (2021). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse* (4.utg). Universitetsforlaget.

Kaveh, C. (2014). Kapittel 20: Naziregimets folkemord på sigøynere: motiver og forløp. I Hagtvet, B., Brandal, N., Thorsen, D.E. (red.). *Folkemordenes svarte bok* (2.utg). Universitetsforlaget. (s.327-341).

Kjøstvedt, A.G. (2014). Kapittel 19: Holocaust. I Hagtvet, B., Brandal, N., Thorsen, D.E. (red.). *Folkemordenes svarte bok* (2.utg). Universitetsforlaget. (s. 304-326).

Kunnskapsdepartementet (2017). *Verdier og prinsipper for grunnopplæringen- overordnet del av læreplanverket*. Regjeringen.

Kvande, L. & Naastad, N. (2020). *Hva skal vi med historie? Historiedidaktikk i teori og praksis*. (2.utg). Universitetsforlaget.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>

Kvarv, S. (2021). *Vitenskapsteori- tradisjoner, posisjoner og diskusjoner* (2.utg). Novus forlag

Larsen, E.L. & Skei, H.H. (2019, 27. November). *Komedie*. Store Norske Leksikon.

<https://snl.no/komedie>

Lund, E. (2020). *Historiedidaktikk- en håndbok for studenter og lærere*. (6.utg).

Universitetsforlaget.

Marcus, A.S. (2020). The gray zone of Holocaust Education. Teaching with film. I Hilton, L. & Patt, A. (red.). *Understanding and teaching the Holocaust*. University of Wisconsin Press. (s.243-260).

Pauley, B.F. (2015). *Hitler, Stalin and Mussolini. Totalitarianism in the Twentieth Century* (4. utg.). Wiley Blackwell.

Rosenstone (2012) *History on film/film on history*. (2. utg). Routledge.

Rosenstone (2018). *History on film/film on history*. (3. utg). Routledge.

Rotten Tomatoes (2022, 27. mars). *Jojo Rabbit*. https://www.rottentomatoes.com/m/jojo_rabbit

Røthing, Å. (2019). «Ubehagets pedagogikk»- en inngang til kritisk refleksjon og inkluderende undervisning? I *Fleks. Scandinavian Journal of Intercultural Theory and Practice. Vol.6, No.1 (2019)- Forskjeller: forventning, forbløffelse og ubehag*. (s. 40 – 57).

<https://journals.oslomet.no/index.php/fleks/article/view/3309/3157>

Skei, H.H. (2021, 26. November). *Satire*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/satire>

Språkrådet (2021, 4. august). *Satire*. Språkrådet. <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt-ord/satire/>

Stenshorne, J. (2014). Kapittel 21: Jehovas vitner: foraktet, fordømt, forfulgt. I Hagtvatn, B., Brandal, N., Thorsen, D.E. (red.). *Folkemordenenes svarte bok* (2.utg). Universitetsforlaget. (s. 342-356).

Stokkstad, S. (2018, 12. november). *Mal for filmanalyse*. Nasjonal Digital Læringsarena.

<https://ndla.no/subject:1:80f10045-2faa-4f6f-be0f-4c7ec9618186/topic:3:103867/topic:2:185608/resource:1:125421>

Sørensen, Ø., Hagtvet, B., Steine, B.A. (red.). (2011). *Ideologi og terror. Totalitære ideer og regimer*. Dreyers Forlag Oslo.

Tangcay, J. (2020, 31. januar). *Mayes C. Rubeo on Storytelling Through Costume Design*. Variety. <https://variety.com/2020/artisans/awards/mayes-rubeo-jojo-rabbit-costume-design-1203487510/>

Tranøy, K.E. (2022, 4. mars). *Ironi*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/ironi>

Utdanningsdirektoratet (2019). *Kjerneelementer*. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/stotte/hva-er-kjerneelementer/>

Utdanningsdirektoratet (2020). *Lærerplanen i samfunnsfag*. <https://data.udir.no/kl06/v201906/laereplaner-lk20/SAF01-04.pdf?lang=nno>

Whitlock, C. (2019, 18. oktober). *How «Avatar»'s Costume Designer Dressed Satirical Nazis in «Jojo Rabbit»*. The Hollywood Reporter. <https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/how-avatars-costume-designer-dressed-satirical-world-jojo-rabbit-1248598/>

Filmoversikt

Waititi, T. (Regissør). (2019). *Jojo Rabbit*. [Spillefilm]. Fox Searchlight Pictures.